

METODOLOGII PACT

Patrimoniu, Angajarea Comunității și Turism

Metodologie de valorificare și interpretare a patrimoniului natural, prin studiu în teren

Metodologie de monitorizare, de cercetare și inventariere a resurselor valoroase ale patrimoniului construit, cu ajutorul actorilor locali

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

Metodologie de valorificare și interpretare a patrimoniului natural, prin studiu în teren

Introducere

Metodologia de valorificare și interpretare a patrimoniului natural are drept scop inițierea organizațiilor din mediul rural în crearea unor poteci turistice tematice care să asigure o interpretare a resurselor naturale și socio-culturale, care ar putea sprijini informarea turiștilor în destinațiile din mediul rural și ar putea suplimenta oferta turistică locală.

Foarte multe comunități rurale dețin resurse naturale și culturale extrem de interesante, care, din păcate, nu sunt puse în valoare în scopul dezvoltării unui turism durabil. Prezenta metodologie sintetizează recomandări legate de CE este valoros și CUM punem în valoare elementele valoroase patrimoniale prin măsuri specifice: amenajarea de puncte de belvedere, amplasarea de panouri de orientare turistică, amenajarea de trasee tematice, poteci de interpretare etc.

Metodologia este realizată de o manieră clară și accesibilă, pentru a putea fi utilizată ca un ghid de acțiune și implementare practică de către reprezentanții grupului țintă.

Definirea noțiunii de patrimoniu natural

Patrimoniul natural turistic reprezintă totalitatea elementelor cadrului natural – geologie, geomorfologie, climă, hidrografie, vegetație, faună, ansambluri peisagistice sau arii protejate, care prin componența și configurația lor, generează potențial turistic și oferă oportunități de valorificare specifice, atât în scopuri recreative cât și educative.

În spiritul respectului și al protejării cât mai eficiente a patrimoniului natural, se recomandă ca valorificarea acestuia să se opereze prin diverse activități de tip outdoor – drumeție pedestra, cicloturism, turism ecvestru, foto-turism, schi de turism etc., astfel încât impactul asupra mediului natural să fie cât mai redus, în scopul conservării durabile a acestuia.

Mediul geografic, în special cel montan, oferă o diversitate mare de combinații ale elementelor sale, astfel încât construcțiile peisagistice naturale, ajustate în mod fericit cu

Proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014-2020.

Cod MySMIS2014+ 151477

www.poca.ro

elemente de intervenție antropică tradițională, se pot constitui în resurse importante de educație, cunoaștere și înțelegere fenomenologică.

Spațiul montan este amenajat pentru activități de tip outdoor, beneficiind de o infrastructură specifică – poteci turistice, care acoperă în mare măsură, eficient, toate unitățile montane. Criteriile amenajării potecilor turistice au în vedere, în special, valorificarea resurselor naturale, dar și a celor socio-culturale. De asemenea, infrastructura potecilor turistice trebuie să asigure siguranța deplasării, orientarea facilă, oportunități de înnoptare/campare și să i se asigure mentenanța periodică, astfel încât experiența deplasării în medii geografice nu întotdeauna prielnice, să devină experiențe personale plăcute.

O nouă orientare în amenajarea traseelor turistice are în vedere valorificarea resurselor naturale și antropice ale orizontului local, având drept obiectiv cunoașterea elementelor specifice geografice/naturale, istorice, culturale/tradiționale, etnice prin intermediul așa numitelor trasee tematice. Amenajarea lor poate fi orientată fie individual pe una dintre cele 2 componente ale patrimoniului local – natural sau socio-cultural, fie prin mixarea obiectivelor.

Resursele patrimoniului natural

Configurația geografică naturală terestră determină peisaje variate, rezultate prin mixarea diferitelor sale componente: geologie, morfologie, caracteristici climatice, hidrologice, biogeografice etc. Toate acestea luate distinct, dar și împreună, sunt constituite din elemente cu personalitate geografică ce pot întemeia componente ale patrimoniului natural.

Resursele patrimoniului natural pot fi grupate din aceste considerente în:

- **geologică** – sunt reprezentate de fenomene și procese geologice sau de elemente structurale (modul de așezare al straturilor) și litologice (tipuri de roci) ale scoarței terestre. Aceste resurse sunt puse în evidență fie de diverse procese naturale – erupții vulcanice, vulcanii noroioși, focuri vii, mofete etc. fie de exploatarea antropică – cariere, ocnele de sare etc. O categorie aparte îl reprezintă punctele fosilifere – situri care conservă fosilizate forme de viață vechi și extrem de vechi;
- **geomorfologice** – sunt forme distincte de relief, de origini, dimensiuni și cu aspecte diverse: vârfuri, platouri, văi, stânci etc. După origine, morfologia poate fi clasificată în relieful: *litologic* (pe conglomerate – abrupturi, clăi, vârfuri piramidale etc, pe roci carstificabile – văi în chei, doline, abrupturi, peșteri, avene), *structurale* – sinclinale suspendate, hogbacks-uri, *vulcanic* – conuri, cratere, caldeire, *glaciar și periglaciar* – circuri, văi, custuri, trene de grohotis, morene, *eolian* – dune, sfincși, *fluvial, litoral* etc.;
- **resurse climatice** – sunt evocate de caracteristici ale elementelor climatice care favorizează turismul: durata de strălucire a soarelui, temperaturi moderate, precipitații reduse în sezonul cald, dar ridicate în sezonul rece (strat de zăpadă), aer filtrat și ozonat;
- **hidrologice** – apele freatice și subterane / izvoarele minerale sau termale, cursuri de apă vijelioase, cascade, lacuri;

- **biogeografice** grupate în *floristice* – asociații și specii vegetale rare (pădurile, parcurile dendrologice, grădinile botanice, pădurile virgine seculare, rezervații forestiere sau floristice, fânețe și pășuni, respective specii rare: zâmbrul, laricea, floarea de colț, papucul doamnei etc.) și *faunistice* (carnivorele mari, erbivorele rare, specii rare și protejate – râsul, capra neagră, zimbrul, castorul, marmota etc.);
- **arii protejate** – rezervații științifice, parcuri naționale, monumente ale naturii, rezervații naturale, parcuri naturale, situri Natura 2000 etc. care conservă asociații geologice, paleontologice, geomorfologice, hidrologice și biogeografice rare, endemic, protejate etc.

Amenajarea turistică a spațiului geografic – infrastructura traseelor turistice

Traseele turistice sunt căi de acces destinate circulației turistice în spații naturale, de regulă montane, dar nu exclusiv. Acestea sunt semnalate corespunzător, în mod standardizat, în vederea asigurării deplasării în condiții de securitate și siguranță. Scopul este asigurarea unui acces facil către destinații turistice, cabane și refugiile turistice și, de asemenea, punerea în valoare a peisajului natural sau a unor entități geografice valoroase, precum și a diverselor obiective turistice socio-culturale. Din respect pentru natură și pentru protejarea acesteia, parcurgerea traseelor turistice se poate face doar pe jos („per pedes”) sau folosind mijloace de transport nemotorizate.

În ceea ce privește infrastructura traseelor turistice, deplasarea în siguranță pe acestea și realizarea intervențiilor în scopul salvării, există o serie de cutume construite în decursul anilor de experiență în turismul montan, dar și o serie de legi și hotărâri, care reglementează aspecte legate de amenajarea și omologarea potecilor turistice, dar și alte aspecte legate de turismul de tip outdoor în spații geografice naturale:

- HOTĂRÂREA DE GUVERN nr. 140 din 25 ianuarie 1969 cu privire la prevenirea accidentelor turistice și organizarea acțiunii de salvare în munți;
- HOTĂRÂREA DE GUVERN Nr. 1.269 din 22 noiembrie 1996, pentru aprobarea Normelor privind prevenirea accidentelor turistice și organizarea activității de salvare în munți;
- HOTĂRÂREA DE GUVERN Nr. 77 din 23 ianuarie 2003 privind instituirea unor măsuri pentru prevenirea accidentelor montane și organizarea activității de salvare în munți;
- LEGEA nr. 347 din 14 iulie 2004, *Legea muntelui*;
- ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 57 din 20 iunie 2007, privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice;
- HOTĂRÂREA DE GUVERN nr. 1.252 din 12 octombrie 2022, pentru aprobarea Normelor metodologice privind crearea, amenajarea și omologarea traseelor pentru turism pedestru.

Simbolistica utilizată în marcarea traseelor turistice

Infrastructura turistică montană este constituită din trasee marcate sau nemarcate ce se derulează de-a lungul unor poteci și drumuri forestiere, apoi din cabane, refugii turistice și alte structuri de cazare.

Practicarea turismului montan implică utilizarea traseelor marcate și doar ocazional a celor nemarcate. Acestea pot fi parcurse tot timpul anului, totuși cu multe restricții pentru sezonul de iarnă, fapt pentru care în fiecare masiv montan, serviciile Salvamont, face recomandări asupra accesibilității acestora, în vederea preîntâmpinării situațiilor dificile și a accidentelor.

Marcajele turistice sunt utilizate pentru semnalarea traseelor turistice montane și condițiile de detaliu tehnic pe care acestea trebuie să le îndeplinească pentru asigurarea uniformității și respectării inscripționării internaționale. Pentru marcarea traseelor turistice montane se utilizează următoarele semne (HG 1269/1996) – Figura 1:

- banda verticală** pentru marcarea traseelor principale, numite și magistrale, care sunt de regulă trasee de creastă;
- crucea** cu brațe egale pentru marcarea traseelor de legătură;
- triunghiul echilateral și punctul** pentru marcarea traseelor secundare;
- punctul cu cerc** - un simbol mai nou - pentru traseele de tip circuit / dus-întors.

a) și b)						
c)						
d)						

Figura 1. Marcaje turistice – semne și culori utilizate în semnalizarea traseelor turistice.

Culorile utilizate la simbolistica marcajelor sunt: **roșu, galben și albastru**, iar fondul în mod *obligatoriu alb*. Dimensionarea și amplasarea marcajelor trebuie să aibă în vedere principiul vizibilității – să asigure orientarea facilă, iar complementar, să nu afecteze estetica naturii (principiul noninvazivității), să nu fie amplasate cu o frecvență mare și nici exagerat dimensionate. Conform principiului uniformității, aceiași HG 1269/1996 standardizează și dimensiunile semnelor de marcaj, precum și amplasarea acestora, astfel:

- marcajele turistice se vor încadra într-un patrulater cu laturile de 16 - 20 cm;
- benzile de culoare vor avea o lățime de 6 cm, iar cele de culoare albă, de 5 cm ($5 + 6 + 5 = 16$ cm);
- triunghiul cu miezul de culoare va avea laturile de 10 cm, iar banda de culoare albă, de 3 cm ($3 + 10 + 3 = 16$ cm);
- punctul de culoare va avea diametrul de 10 cm, iar banda de culoare albă, o lățime de 3 cm ($3 + 10 + 3 = 16$ cm);

- crucea de culoare va avea cele două benzi perpendiculare de 3 cm, iar banda de culoare albă, de 5 cm ($5 + 6 + 5 = 16$ cm);
- semnele de marcaj se vor aplica în ambele sensuri de circulație, la distanțe astfel apreciate încât să fie ușor vizibile de la un semn la altul, în special pe vreme cu ceață, zăpadă mare sau pe întuneric. Amplasarea simbolurilor se va face perpendicular pe direcții de mers și la înălțimea de 1,5 - 2 m față de sol;
- în golurile alpine și în poienile foarte mari semnele de marcaj se vor face pe stâlpi confecționați din țevi metalice. La intrarea în zonele precizate pe stâlpi sau pe suporturi naturali vor fi amplasate săgeți de direcție, care au rol de a sugera direcția orientativă de deplasare. Stâlpii vor fi vopsiți mai întâi cu grund de protecție, apoi cu vopsea de culoare albă și neagră, în dungii alternative de 30 cm lățime, vor fi prevăzuți la partea inferioară cu gheare pentru fixarea în fundații de ciment și apoi, în pământ și la partea superioară, cu o paletă pentru semnele de marcaj;
- pentru protecția arborilor, semnele de marcaj se vor aplica direct pe aceștia, prin vopsire. A se evita fixarea indicatoarelor în cuie sau folosind alte metode agresive care pot contribui la rănirea copacului;
- în zonele stâncoase, greu accesibile, semnele de marcaj se vor aplica pe palete metalice scurte sau pe lespezi plate din piatră, implantate în grămezi de pietre, cimentate, cu o înălțime de 0,4 - 0,6 m;
- în zonele în care traseul turistic montan este bine trasat și nu are ramificații nu se va face exces de semne, dar se vor marca în mod deosebit intrările în pădure (din drumuri, poieni, goluri alpine, văi) prin unul sau mai multe semne ușor vizibile;
- pe sectoarele comune mai multor itinerarii marcaje diferite, în funcție de posibilitățile de marcarea, semnele vor fi aplicate în grup, vertical, unul sub altul sau orizontal – unul după altul. Nu se vor marca simboluri în mod alternativ, pe suport diferit și la distanțe mari unele de altele;
- în punctele de inflexiune a direcției de mers a potecii se vor aplica săgeți bicolore (culoarea albă + culoarea marcajului), care vor indica unghiul direcțional. În principiu săgeata indicatoare va avea o lungime de 40 - 50 cm, o lățime totală de 8 - 10 cm și va fi direcționată conform azimutului de deplasare;
- la executarea tuturor marcajelor se vor folosi vopsele cu proprietăți reflectorizante, rezistente la ger, căldură, soare, umezeală și agenți poluanți corosivi;
- se va evita marcarea drumurilor publice și a drumurilor forestiere altfel decât prin plăci indicatoare, la capetele acestora. În cazul în care un traseu turistic montan se interferează cu un drum public, traseul va fi marcat astfel încât să fie bine relevat intrările și ieșirile din drumul public. Totuși, amplasarea simbolisticii de marcarea și orientare pe aceste drumuri ar putea fi efectuată, în scopul asigurării certitudinii și siguranței de deplasare.

În principiu, aplicarea marcajelor se poate face utilizând un șablon flexibil, standardizat conform dimensiunilor reglementate. Acest aspect este de multe ori teoretic (pentru că funcționează doar când se aplică pe suprafețe plane și netede) și ineficient, pentru că de cele mai multe ori, suprafața de aplicare este diversă. De exemplu, pe copaci, suprafața de aplicare este curbă (suprafețele trunchiurilor de

copaci), iar scoarța extrem de rugoasă, brăzdată de fisuri, aspecte care se reflectă în dificultatea obținerii unui simbol extrem de bine conturat, similar cu cel al șablonului. De asemenea, aplicarea a două culori – fondul alb și culoarea marcajului, presupune executarea marcajului în 2 etape: în prima fondul și în a doua simbolul propriu-zis, pentru a evita amestecul și curgerea excesului de vopsea. În consecință, prin exercițiu, marcarea se poate face manual pentru simbolurile geometrice simple, utilizând vopselurile în spray și șablonarea pentru simbolurile mai complexe sau simboluri tipărite și aplicate pe paletele stâlpilor de marcaj. În final, important este simbolul, pentru că rolul acestuia este să asigure orientarea și nu musai estetica oferită prin șablonare.

Indicatoarele de trasee turistice montane, conform HG 1269/1996, pot fi clasificate în următoarele tipuri: de direcție, de traseu, de documentare și tablele toponimice.

Indicatoare de direcție simple sunt dimensionate în funcție de conținutul text care trebuie transcris. În principiu se recomandă o lungime de 68 cm și o lățime de 28 cm, iar pentru indicatoarele bidirecționale, o lungime de 78 cm și o lățime de 28 cm.

Indicatoarele de traseu pot avea dimensiuni variabile dependente de volumul de informații pe care îl conțin. Pot fi amplasate pe verticală sau pe orizontală, pe un picior sau pe două picioare.

Indicatoarele de documentare sunt cele care vor conține informații despre traseele turistice montane marcate și principalele puncte de interes turistic din zona pe care o prezintă. De asemenea, aceste indicatoare vor conține hărți turistice sau schițe ale traseelor turistice care trebuie să conțină diverse elemente de orientare: drumuri, toponime, rețea hidrografică etc. Indicatoarele de documentare a itinerariului se recomandă a fi completate cu un sistem simplu codificat, care să sugereze eventualele riscuri și dificultățile specifice traseului, astfel: **A** = pericol de avalanșă; **C** = cornișă pe traseu; **D** = dificultăți alpine (pasaje, săritori); **M** = condiții meteo care pot influența substanțial parcursul; **O** = orientare dificilă; **P** = pantă mare și alunecoasă.

Indicatoarele toponimice sunt indicatoare pentru lacuri, râuri, monumente ale naturii, vârfuri de munte, șei importante, poieni etc. și pentru alte obiective socio-culturale de interes turistic. Tablele toponimice vor fi realizate din materiale rezistente la intemperii, cu dimensiuni recomandate de 32 cm/45 cm. Etichetele text vor fi transcrise în culori diferite pentru fiecare element prezentat, astfel:

- tablele toponimice inscripționate cu litere de culoare albă pe fond de culoare albastră sunt pentru lacuri și râuri;
- tablele toponimice inscripționate cu litere de culoare neagră pe fond de culoare galbenă sunt pentru monumente ale naturii;
- tablele toponimice inscripționate cu litere de culoare neagră pe fond de culoare albă sunt pentru alte obiective de interes turistic.

Amplasarea indicatoarelor pe trasee turistice montane, se va face pe stâlpii metalici cu următoarele repere dimensionale: înălțime 2,20 m - 2,40 m, diametru 10-12 cm, care se vor fixa în fundații solide, la o adâncime de 0,50 m - 0,70 m. Indicatoarele sau paletele de marcaj se vor orienta perpendicular pe direcția de mers, iar săgețile, pe direcția

azimutală a traseului. Acestea din urmă vor conține informații despre obiectivul cel mai apropiat, timpul de mers până la acesta și semnul de marcaj.

La intrările în trasee sau în intersecțiile a două sau mai multe itinerarii se vor amplasa indicatoare de direcție ce vor conține repere temporale/timpuri de parcurs, de orientare, de risc etc. Indicatoarele vor fi amplasate pe același stâlp suport, orientate azimutal, poziționate unele sub altele.

Alte categorii de marcaje

Simbolurile forestiere

În afara marcajelor turistice standardizate mai pot fi identificate și alte marcaje care datorită caracteristicilor asemănătoare pot crea confuzii - semnele forestiere (Figura 2). Astfel, banda verticală roșie (c) poate fi confundată cu banda roșie pe fond alb, mai ales în arii montane în care exploatarea forestieră, doborâturile de vânt sau alte cauze generează degradări ale marcajelor, care se vor răsfrânge asupra dificultății de orientare, mai ales că refacerea marcajelor turistice în unități montane mai puțin circulat se face cu o oarecare întârziere. În domeniul silvic banda roșie marchează limita de parcelă și se întâlnește, de regulă, pe piciorul de munte sau de-a lungul talvegului unui pârau. Două benzi roșii orizontale separate de un albă (d) trasate pe întreaga circumferință a copacului marchează intersecția de linii parcelare. Două benzi roșii verticale (e), marchează limite de zone de producție, de multe ori acestea suprapunându-se pe cumpăna de ape ale bazinelor hidrografice. Litera H (f) marcată cu vopsea roșie semnalează limita dintre ocoale silvice și se întâlnește pe cumpăna de ape ale bazinelor hidrografice învecinate. Punctul roșu (g) marchează exemplarele de arbori seminceri, iar cifrele (h) numere de inventar ale unor exemplare care fac obiectul unor cercetări. Banda orizontală (a) și cea orizontală pe întreaga circumferință a copacului (b) reprezintă limite de subparcelă – unitate de producție omogenă din punct de vedere al compoziției și vârstei speciilor, respectiv intersecții de subparcele.

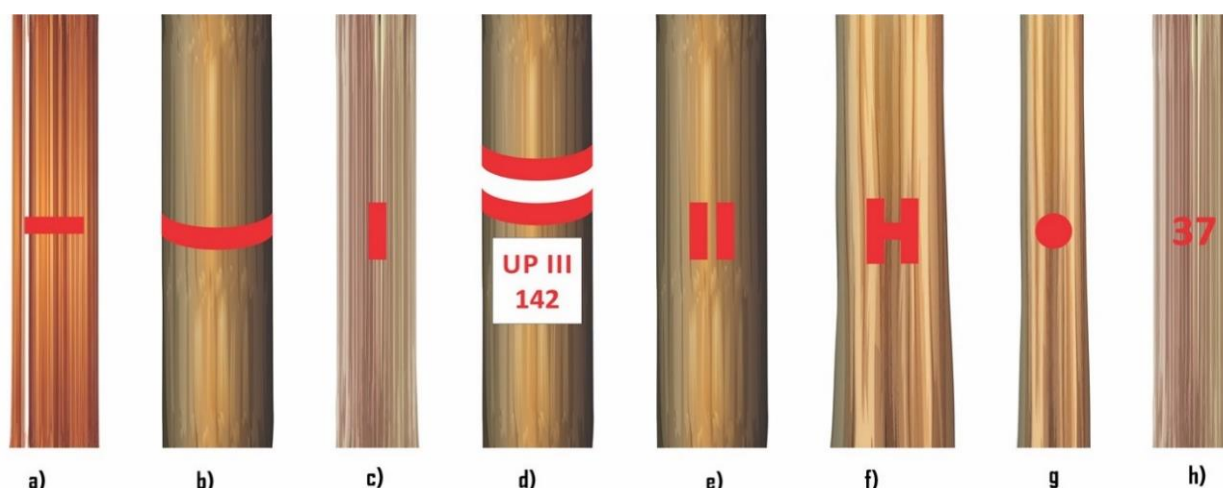

Figura 2. Simboluri forestiere.

Sursa: <https://www.eco-romania.ro/blog/cele-mai-des-intalnite-marcaje-in-natura-marcaje-oficiale/>

Simbolurile de protecție / conservare

Reglementările legislative ale ariilor protejate a creat necesitatea semnalizării perimetrelor de protecție printr-o serie de simboluri dedicate. Limitele parcurilor naționale și a parcurilor naturale sunt marcate în teren în conformitate cu HG 230/2003, art.9, alin.1, prin aplicarea unui semn distinctiv stabilit de către Comisia Monumentelor Naturii din cadrul Academiei Române – pătrat roșu cu latura de 10-15 cm, încadrat de o ramă albă ce are lățime de 2-4 cm. Simbolistica actuală este mai complexă și include semne distinctive pentru diferite tipuri de zone protejate, astfel:

- a) limite de parcuri naționale;
- b) limite zona de protecție integrală;
- c) limite rezervație naturală sau monument al naturii;
- d) limită zona de protecție strictă.

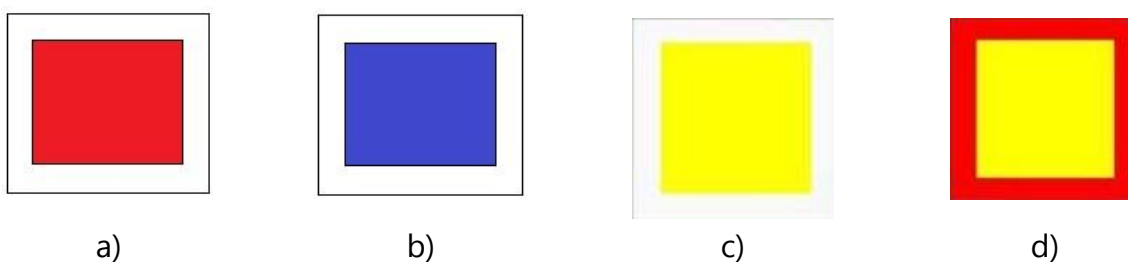

Figura 3. Simboluri de protecție / conservare din ariile naturale protejate.

Aceste simboluri pot fi întâlnite în parcurgerea itinerariilor turistice din anumite unități montane în care sunt definite arii protejate și au scopul înștiințării persoanelor referitoare la anumite restricții ce vizează protejarea și conservarea elementelor naturale. Aceste simboluri nu sunt marcaje turistice, deci nu pot fi folosite în scopul orientării.

În etajul alpin al unor unități montane mai există o categorie de repere care jalonează itinerariile turistice acolo unde din motive obiective nu se poate realiza marcarea cu simbolistica cunoscută. Este vorba de *momâi*, construcții antropice de piatră necimentată, cu înălțimi de până la 1 m, care au drept scop facilitarea orientării în condiții dificile de deplasare: condiții meteo nefavorabile – ploaie, ceață; strat de zăpadă, întuneric etc.

Clasificarea traseelor turistice

Traseele turistice sunt căi de acces concepute și însemnate în vederea asigurării circulației și drumeției în condiții de securitate și siguranță, care au drept scop punerea în valoare a peisajului natural, precum și a diverselor obiective turistice și garantarea unui acces facil către cabanele și refugiile turistice.

Clasificarea traseelor turistice montane (conform HG 1269/1996) poate avea în vedere următoarele criterii: timpul de mers, sezonul, gradul de dificultate și nivelul de echipare a turiștilor.

În funcție de *timpul de mers*, itinerariile turistice pot fi clasificate în **expediții** și **drumeții**. Expedițiile reprezintă activități turistice ce se derulează pe intervale de timp de minim 4-5 zile în care se acoperă prin deplasare zeci de kilometri. Expedițiile presupun

echipare complexă care să permită autonomie de deplasare, cazare, alimentare etc. Drumețiile sunt deplasări ce se desfășoară în ecarturi de timp mai reduse 1-3 zile și în care autonomia turistului este mai limitată.

La calcularea timpilor de deplasare pe itinerariile turistice montane se are în vedere nu numai lungimea în plan a traseului, ci și diferența de nivel parcursă. Pentru turiștii cu o pregătire fizică medie timpul de parcurgere a unui itinerariu se va determina plecând de la următoarele repere:

- pe teren plat și pe pante mici, 4 km/h;
- în urcuș, pe potecă amenajată, 350 m diferență de nivel/h;
- în urcuș, pe potecă neamenajată, 250 m diferență de nivel/h;
- în coborâre, pe potecă amenajată, 450 m diferență de nivel/h;
- în coborâre, pe potecă neamenajată, 400 m diferență de nivel/h;
- la fiecare oră de mers se adaugă 10 minute necesare odihnei.

Distanța în kilometri se utilizează în calcul numai pe traseele cu peste 80% de mers pe plat și cu maximum 20% de mers pe pantă cu înclinare de maximum 10 grade. Pentru calcularea distanțelor și timpilor de mers se efectuează măsurători directe teren și indirecte, pe hartă. Pentru itinerariile turistice noi, *timpul de mers* determinat se înscrie în fișa tehnică a traseului, pe indicatoare sau în ghidurile turistice și se exprimă în ore și fracțiuni de oră.

Sezonalitatea este criteriul pe baza căruia traseele turistice montane se împart în: trasee de anotimpuri de tranziție (primăvară și toamnă), de vară și de iarnă. Caracteristicile climatice și suprafețele de deplasare contrastive, scot în evidență doar ultimile două categorii: de vară și iarna. Pregătirea fizică, echipamentul, nivelul de cunoaștere al terenului sau al proceselor geomorfologice și climatice sunt elemente extrem de importante a fi cunoscute în abordarea în regim de siguranță a deplasării în acele anotimpuri.

Gradul de dificultate (solicitare fizică) este un criteriu mai complex, construit pe baza evaluării timpului de parcurs, a energiei cumulată pozitiv a reliefului, a dificultăților tehnice impuse de tipologia reliefului, de capriciile climatice, de caracteristicile suprafeței de deplasare (uscată, umedă, zapadă, gheață). Traseele turistice montane se împart în:

- **trasee cu grad mic de dificultate**, cu următoarele caracteristici: durata traseului cca 3 - 6 ore, cu o diferență de nivel de 300 - 700 m; efort fizic moderat, care nu necesită pregătire fizică specială;
- **trasee cu grad mediu de dificultate**, cu următoarele caracteristici: durata traseului între 4 - 8 ore; diferență de nivel de 500 - 1.000 m; efort fizic susținut numai pe unele etape ale traseului, care necesită o condiție fizică și capacitate de orientare bune;
- **trasee cu grad mare de dificultate**, cu următoarele caracteristici: durata traseului - 5 - 9 ore; diferență de nivel de 800 - 1.500 m; efort fizic continuu și intens, care necesită o foarte bună condiție fizică și antrenament înainte de abordarea traseului.

Nivelul de echipare al traseelor și al persoanelor care îl parcurg este criteriul pe baza căruia traseele turistice montane se împart în:

- trasee care nu necesită echipament special pentru parcurgerea lui; acest tip de traseu se desfășoară pe poteci amenajate, drumuri forestiere și nu prezintă porțiuni accidentate;
- trasee care necesită echipament de drumeție de complexitate medie; acest tip de traseu se desfășoară pe poteci cu porțiuni accidentate, grohotișuri, pante alunecoase cu grad de înclinare mediu;
- trasee care necesită echipament suplimentar de protecție și siguranță. Acest tip de trasee se desfășoară pe poteci accidentate, puțin conturate și/sau pe porțiuni fără potecă, cu versanți abrupti, care necesită uneori ajutorul prizelor naturale sau antropice pentru ascensiune și care sunt echipate pe sectoarele tehnice cu echipamente suplimentare de siguranță – frânghii, cabluri de oțel, trepte;
- s-ar putea adăuga și traseele de tip *via ferrata* amenajate de abrupturi – necesită o infrastructură de deplasare – cabluri de oțel fixate în perete, echipament specific – lonje, ham de cățărare, cască, mănuși de protecție și o pregătire fizică și psihică foarte bună.

Proiectarea, amenajarea și omologarea traseelor turistice

Metodologia amenajării spațiului montan, pentru activități de turism și recreere

Amenajarea turistică a perimetrelor montane sau extramontane, are drept scop creșterea atractivității turistice a spațiilor peisagistice, în scopul dezvoltării și creșterii beneficiilor comunităților locale, oferindu-le acestora oportunități de a dezvolta activități de turism, agrement și recreere, cu impact benefic, atât asupra ofertanților cât și a beneficiarilor (turiștii).

În proiectarea și amenajarea unui itinerariu turistic există câteva obiective și etape: identificarea patrimoniului turistic fizico – geografice și socio-cultural, selectarea formelor de agrement turistic care pot fi practicate (trekking / drumeții, deplasări în scop educativ și de cunoaștere pe trasee tematice, cicloturism, sporturi de apă, orientare, alpinism, parc de aventură, tiroliene, touring ski, schi alpin etc.), proiectarea itinerariilor utilizând resurse cartografice la scară mare (1/50000 – 1/20000), validarea traseelor în teren, corectarea itinerariilor acolo unde realitățile din teren impun această decizie, amenajarea traseului și realizarea hărților turistice.

Metodologie și etape de lucru în crearea infrastructurii de poteci turistice

1. Stabilirea / identificarea spațiului geografic pentru care se vor face propuneri de amenajare/configurare cu infrastructura turistică. Proiectarea teoretică a infrastructurii de turism de outdoor / de recreere – se poate face pe spații definite fizico-geografic – unități de relief, rezervații naturale, ecosisteme forestiere sau spații definite administrative – UAT-uri (unități administrative-teritoriale) – localități, comune, județe;

2. Identificarea, colectarea și studierea resursei bibliografice – studii, articole, cărți etc. și documentarea geografică asupra spațiului pentru care se va face amenajarea infrastructurii de poteci turistice.

3. Analiza spațiului geografic și cartografierea, inventarierea patrimoniului fizico-geografice și socio-cultural local prin analiza suportului topografic (hărți la scară mare) în vederea identificării punctelor „cheie” – obiectivelor cu potențial turistic local ce vor fi asamblate în itinerarii turistice.

Hărțile sunt reproduceri micșorate la scară, în plan, a suprafeței terestre, pe care sunt reprezentate, prin intermediul semnelor convenționale diferite elemente ale acesteia. Există diverse categorii de hărți, însă cele utilizate pentru analiza primară a configurației morfologice a suprafeței terestre, utilă în creionarea itinerariilor turistice sunt hărțile topografice la scară mare: 1/50000 – 1/25.000, pe care sunt reprezentate diverse elemente naturale și umane, dar în special relieful, prin tehnica curbelor de nivel. În principiu, aceste categorii de hărți sunt instrumente de lucru în domeniile de învățământ geografic, geologic, geofizic, în domeniul cadastrului și al utilizării terenurilor etc. Accesul la acestea este într-o oarecare măsură limitat. Avantajul utilizării acestor categorii de hărți rezidă din posibilitatea conturării unui itinerariu turistic, prin interpretarea facilă a configurației topografice / a reliefului și a altor elemente geografice fără a cunoaște musai un anumit spațiu, utilizând doar informațiile oferite de hartă prin intermediul semnelor convenționale (Figura 4).

Important! Hărțile topografice și nu numai, reprezintă situația elementelor geografice a unui spațiu la un moment dat, respectiv a anului menționat pe hartă. În principiu configurația reliefului este relativ stabilă, doar în cazul proceselor cu dinamică accentuată generează modificări locale ale acestuia, respectiv albiile de râu, versanții cu alunecări active, zonele de exploatare etc. Modificări mai importante apar la nivelul utilizării terenurilor – intravilane localități, spații forestiere, a pășunilor și fânețelor, a terenurilor agricole etc.

Utilizarea hărților poate fi realizată fizic (hărțile printate) ori utilizând programe de computer dedicate – S.I.G.-uri (Sisteme informatice geografice).

Pentru a putea citi și interpreta hărțile topografice, trebuie să ne însușim câteva elemente de bază. Astfel, semnele convenționale utilizate pentru reprezentarea cartografică a elementelor geografice se grupează în mai multe categorii:

- a) simboluri altimetrice – izohipsele / curbele de nivel (principale, normale, secundare, ajutătoare), cotele, puncte topografice și geodezice – toate oferă informații altitudinale;
- b) simboluri de planimetrie – rețea hidrografică, acoperirea cu vegetație naturală, tip de utilizare a terenurilor, localități / spații construite până la detalii de tipuri de construcții, infrastructura de transport - rutieră, CFR, energie electrică, apa etc.
- c) elemente de geometrie spațială a hărții – rețeaua rectangulară / caroiajul kilometric și rețeaua geografică (paralele și meridiane).

Hărțile topografice nu au o *legendă* atașată în mod direct, însă multe dintre semnele utilizate au corespondențe în teren ușor de intuit. De asemenea, există disponibile, ca materiale de informare fizice/bibliografice, legendele hărților topografice corespunzătoare diferitelor scări de proporții. Legenda reprezintă un element important al hărților tematice și aceasta însoțește direct harta, înglobată în reprezentarea cartografică sau ca accesoriu distinct, separat de corpul hărții.

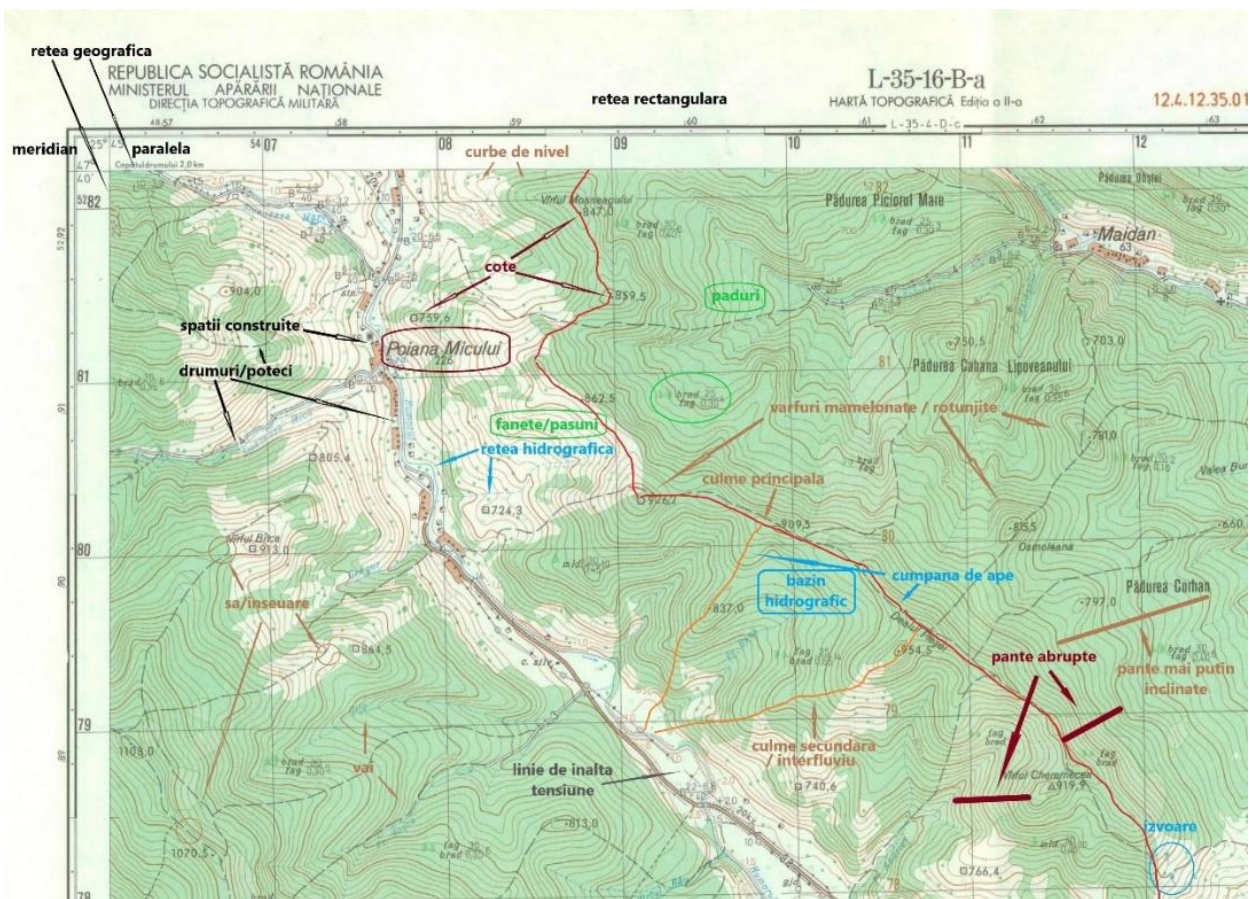

Figura 4. Fragment de hartă topografică cu detalii convenționale și morfologice / de relief parțial explicate.

Scara hărți este un element de morfometrie extrem de important al reprezentării cartografice.

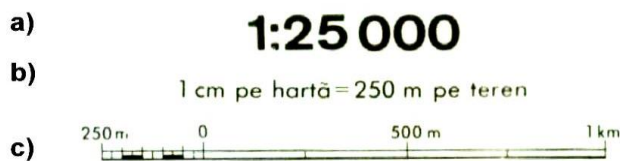

Figura 5. Scara de proporții.

Aceasta ne arată de câte ori corespondentul unei unități de măsură de pe hartă (mm sau cm) trebuie multiplicat pentru a afla echivalentul sau din teren. Scara poate fi reprezentată în diverse expresii, matematică sau numerică (a), direct (b), respectiv grafic (c) – Figura 5. Cunoașterea scării de proporții permite calcularea de distanțe directe, pe linii sinuoase, de arii, azimuturi etc. În format S.I.G. calcularea distanțelor se poate face automat prin vectorizarea/digitalizarea traseelor.

Echidistanța curbelor de nivel / izohipselor reprezintă distanța altitudinală dintre curbe de nivel succesive (Figura 6).

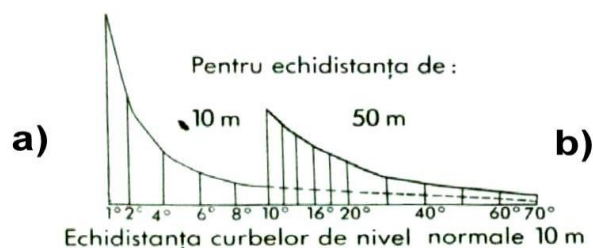

Figura 6. Echidistanța curbelor de nivel normale (a) și principale (b).

Cunoașterea echidistanței permite calcularea energiei de relief / amplitudinea reliefului / diferența de nivel dintre 2 puncte de pe hartă, respectiv a unui itinerariu turistic. Traseele lungi pot înregistra atât energii pozitive – ascensiuni, cât și negative – coborâri. În parcurgerea traseelor, diferența de nivel poate fi absolută – cumulum ascensiunilor sau al coborârilor și relativă – diferența de nivel dintre altitudinile punctelor de plecare și sosire. Rezultatul raportului dintre lungimea itinerariului și altitudinii este profilul topografic al traseului turistic (Figura 7), care oferă informații vizuale și tehnice referitoare la configurația traseului în plan și pe verticală.

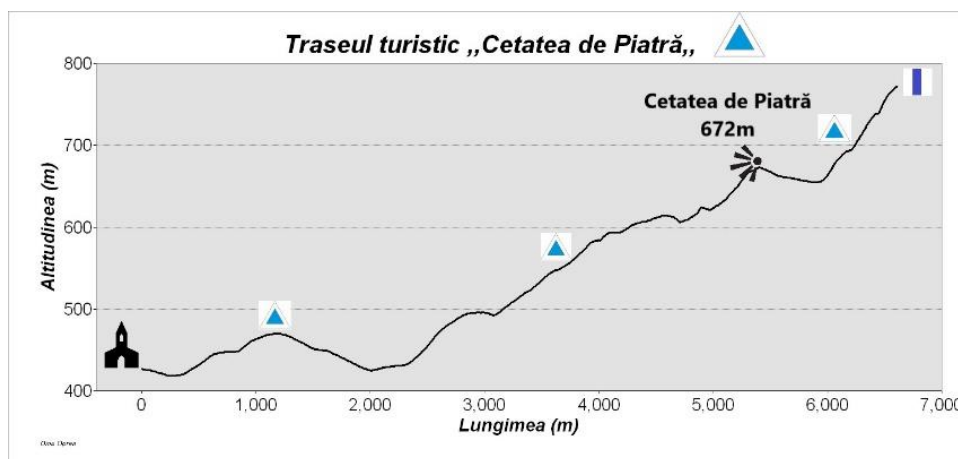

Figura 7. Profil topografic al unui traseu turistic (Cacica).

4. Analiza suportului complementar de informare – ortofotoplanuri cât mai recente (fotografii aeriene de rezoluție mare) și actualizarea distribuției spațiale a unor elemente geografice identificabile, pentru ajustarea itinerariilor și eventual a hărților turistice. În imaginile de mai jos (Figura 8) se pot observa diferențele în tipul de acoperire al terenului cu vegetație dintre anii 1980 (a – harta topografică, scara 1/25000) și 2005 (b – ortofotoplan). Compararea se face pe același poligon limită, în interiorul căruia se observă reîmpădurirea unor poieni existente, conservarea sau modificarea limitelor altora și apariția unor poieniri/rărituri noi, ca urmare a procesului de exploatare a lemnului.

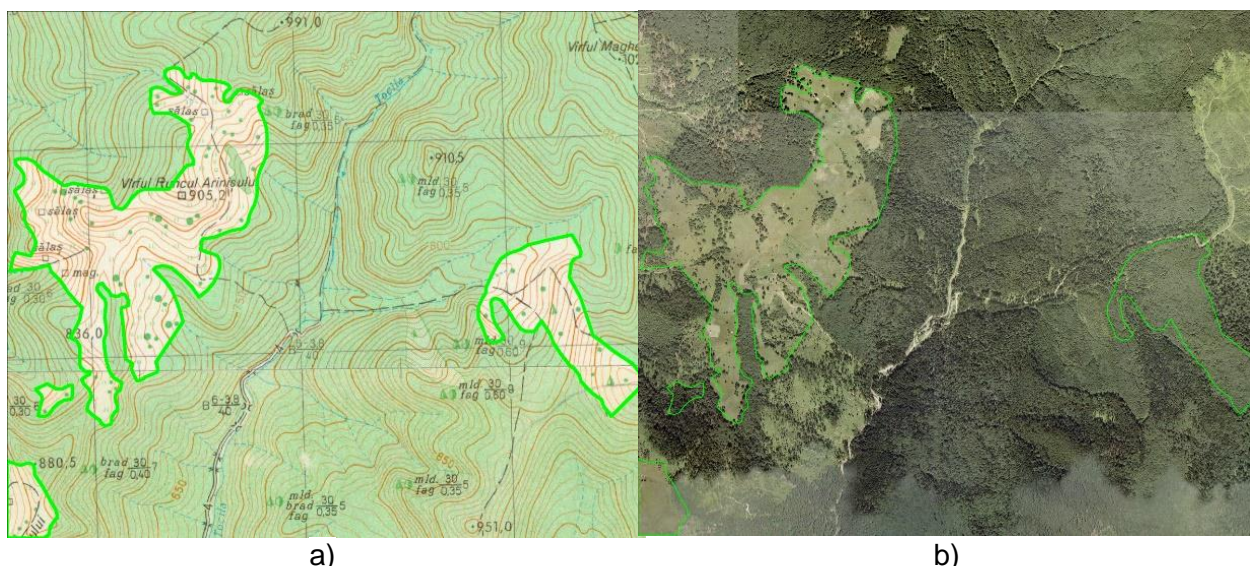

Figura 8. Analiza comparativă a tipului de acoperire a suprafeței topografice în anii 1980 (harta topografică 1/25.000) și 2005 (ortofotoplan). A se observa schimbarea tipului de utilizare a terenului, pe anumite arii, între cele 2 momente.

5. Documentarea în teren și interviuarea unor persoane ce cunosc foarte bine spațiul, în scopul identificării și contabilizării unor resurse turistice specifice arealului, care nu sunt reperate bibliografic sau pe hărțile topografice.

Dacă etapele anterioare reprezintă o documentare indirectă, care oferă suficiente informații vizavi de resursele cadrului natural al unui perimetru, documentarea / cartografierea directă a terenului creează posibilitatea reparării unor elemente de potențial turistic care pot completa în mod fericit patrimoniul valorificabil în amenajarea itinerariilor. Abrupturi, stâncării, grote/peșteri/avene, izvoare, cascade, lacuri, tinoave, exemplare de arbori seculari, de flora protejată, păduri parc (păduri în care gestionarea silvică nu a intervenit prin exploatare și care pot fi valorificate în scop educativ, de cunoaștere a ecosistemului forestier) etc. sunt câteva dintre elementele patrimoniale naturale care nu se regăsesc întotdeauna în documentarea indirectă și care sunt de multe ori descoperite prin interacțiuni directe cu cei care cunosc foarte bine orizontul geografic local – silvicultori, profesori naturaliști (geografi, biologi etc), oameni de-ai „casei” etc. Finalizarea inventarierii resurselor turistice deschide următoarea etapă de lucru respectiv proiectarea traseelor.

6. Proiectarea traseelor pe hărțile topografice, parcurgerea și înregistrarea GPS (sisteme de poziționare globală) a itinerariilor turistice, în vederea validării, eventual a reconfigurării itinerariilor extrase inițial de pe hărți.

Valorificarea patrimoniului turistic poate fi realizată prin conceperea unor trasee turistice ale căror itinerarii să atingă cât mai multe dintre obiective, dar care să răspundă și unor principii de amenajare, respectiv accesibilitate, siguranță în exploatare și orientare, premise de cazare / campare, impact minim asupra mediului etc.

Accesibilitatea implică atât accesul la itinerariu cât și traseul în sine. Itinerariile vor avea puncte de plecare / sosire, așezări umane sau infrastructura de acces rutier.

Un aspect important în proiectare îl reprezintă accesibilitatea morfologică, respectiv construirea itinerariului urmărind configurația suprafeței terestre. În prima fază de proiectare traseele se inițiază pe hărțile topografice, urmărind un itinerariu optim, între obiective turistice succesive.

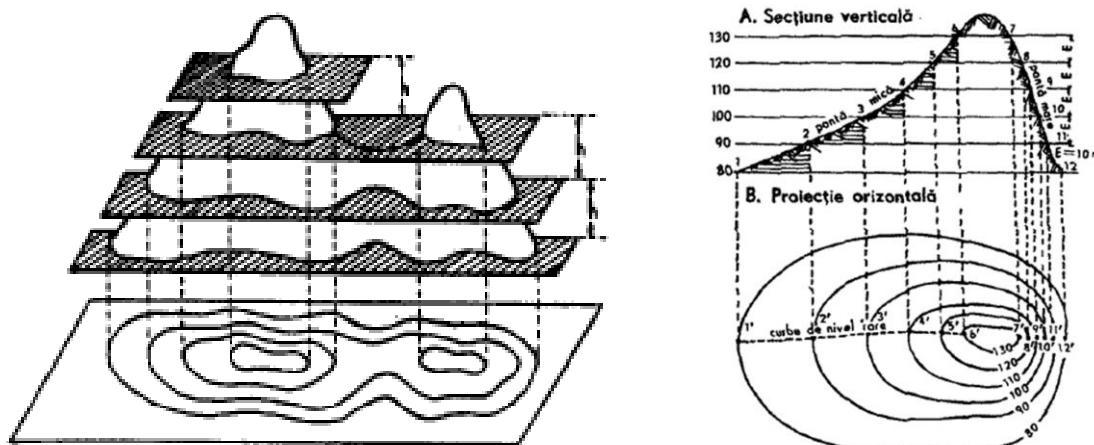

Figura 9. Proiectarea și reprezentarea izohipselor pe suprafețe plane.

Curbele de nivel sau izohipsele reprezintă linii care unesc puncte cu aceeași altitudine. Acestea se obțin secționând suprafața topografică cu planuri aflate la distanță

egală altitudinal, (distant numita echidistanță) și proiectarea conturilor rezultate în plan (Figura 9). Curbele de nivel nu se intersectează niciodată, fiind linii paralele între ele.

Alegerea itinerariului presupune o cunoaștere bună a suprafeței terestre prin interpretarea semnelor convenționale de altimetrie - curbele de nivel. Inflexiunile acestora în plan (pe hartă) împreună cu punctele cotate și rețeaua hidrografică, oferă o generoasă posibilitate de a interpreta și „vedea” extrem de facil relieful, din birou, fără a-1 fi putut încă parcurge în teren (Figura 10).

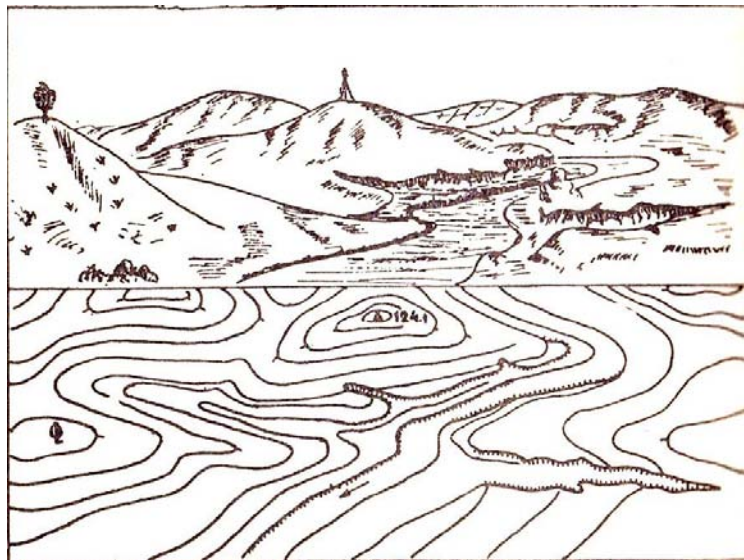

Figura 10. Corelații între configurația reliefului și reprezentarea în plan a acestuia prin intermediul izohipselor.

Din punct de vedere al reliefului, alegerea itinerariului trebuie să aibă în vedere câteva aspecte: evitarea pe cât posibil a pantelor mari (curbele de nivel sunt trasate foarte apropiat), evitarea abrupturilor sau altor obstacole de relief, alegerea itinerariului pe interfluvii, culmi, deoarece acestea pot oferi perspective peisagistice și pentru ca formele convexe de relief se usucă mai repede, urmărirea, dacă este posibil, a unor drumuri de exploatare agricolă sau forestieră (unele dintre acestea sunt trasate pe cumpene de ape), itinerariul să vizeze poieni, vârfuri poienite (puncte de belvedere) sau orice formă de relief proeminentă.

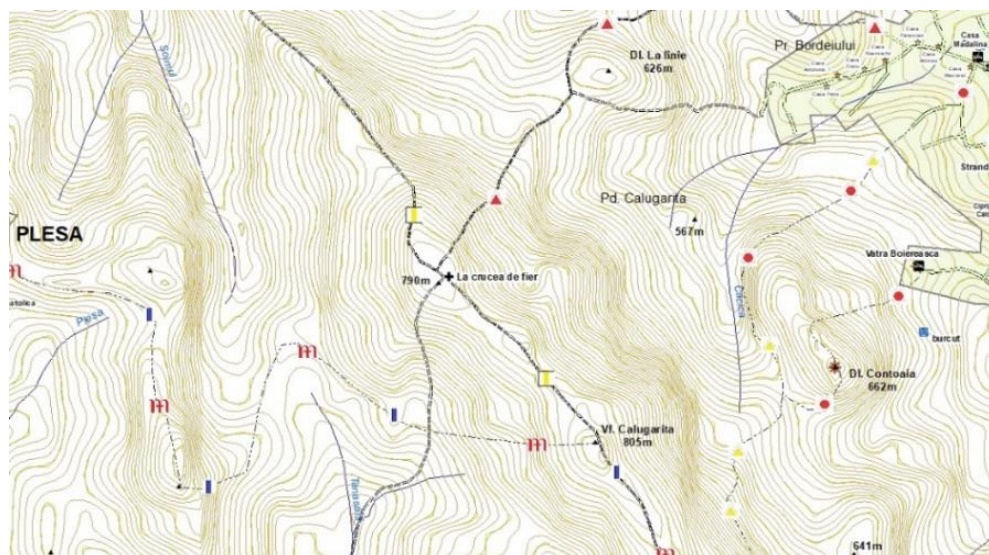

Figura 11. Exemplu de proiectare a itinerariilor turistice – Obcina Cacica.

În anumite situații itinerariul poate urmări firele de vale dacă de-a lungul acestora există cascade, lacuri, sectoare de chei, defileu sau în cazul în care culmile devin periculoase la parcurgere (creste înguste modelate glaciari și periglaciari din munții înalți). Desigur, există situații în care configurarea traseelor se abat de la aspectele enumerate, însă în final, amenajarea potecii trebuie să ofere o bună orientare și siguranță a deplasării.

Proiectarea este urmată de validarea itinerariilor turistice respective parcurgerea lor în teren cu ajutorul GPS-ului pe care se încarcă itinerariul conturat pe hărți. Parcurgerea traseului va releva accesibilitatea acestuia sau necesitatea ajustării pe alocuri a potecii, astfel încât să se respecte principiile enumerate mai sus. Orice reconfigurare a itinerariului va fi memorată de G.P.S. și ulterior, aplicată pe suportul topografic. De asemenea, itinerariile colectate G.P.S.-ul sau folosind aplicații mobile pe telefoane care suportă instalarea și rularea acestora, pot fi disponibilizate spre accesarea de către publicul larg. Câteva aplicații mobile care pot fi utilizate pentru colectarea track-urilor sunt: Munții Noștri, Mapy.cz, Locus Map Free, My Trails, Google Earth Pro etc.

Important! Parcurgerea traseelor turistice montane implică pregătire fizică și abilități de deplasare pe suprafețe accidentate, utilizând un echipament corespunzător. Amenajările de siguranță se aplică doar acolo unde este cazul, fără a fi utilizate în mod excesiv, cu rezultate negative prin denaturarea principiilor ecologice în turismul montan. Creșterea accesibilității, poate bine intenționată de cei care au gândit-o, nu este conformă cu creșterea numărului de turiști, ale căror treceri vor fi înregistrate în creșterea cantității de deșeuri „uite”. Exemplu: amenajarea cu cabluri a accesului pe Piatra Mică / Piatra Reșița din Rarău a avut drept consecință degradarea potecii naturale și îndepărtarea stratului subțire de sol, precum și creșterea considerabilă a deșeurilor neprietenoase cu estetica mediului în turismul montan. O altă consecință a acestei abordări, este creșterea riscului la accidente, pentru că poteca devine „accesibilă” tuturor!

7. Sistematizarea itinerariilor turistice, propunerea marcajelor și a infrastructurii de semnalizare, accesorierea traseelor cu puncte de odihnă dotate cu mobilier specific minimalist, de factură eco, respectiv din lemn – mese, bănci etc.

Proiectarea și amenajarea unei infrastructuri noi de poteci turistice într-o unitate montană sau administrativă, are drept scop acoperirea cât mai uniformă a spațiului geografic și accesarea elementelor de patrimoniu natural și antropic relevante de documentare. Sistematizarea itinerariilor și a marcajelor, se va face dependent de infrastructura deja existentă. Sunt puține situații în care itinerariile turistice marcate și omologate lipsesc cu desăvârșire, dar există. În această etapă se analizează și se distribuie marcajele pentru traseele noi, se stabilesc locurile unde trebuie amplasate semne convenționale de direcționare – săgeți indicator, panouri informative și hărți turistice, amenajarea unor locuri de odihnă sau de campare etc.

8. Marcarea traseelor turistice și amplasarea / semnalizarea obiectivelor turistice cu panouri informative ce vor conține informări/specificități/legende/povestea locului. Reprezintă activitatea fizică de amenajarea a itinerariului care implică aplicarea marcajelor prin vopsire pe diferiți suportți – naturali sau antropici stâlpi cu palete, săgeți indicatoare, amplasarea panourilor informative și hărților turistice, amenajarea locurilor de odihnă și campare etc.

Important! Pe traseele turistice nu se amplasează coșuri sau recipiente pentru colectarea deșeurilor! Nici măcar în zonele de campare. Acestea devin sursă de interes pentru animalele sălbatice, care vor degrada accesoriile de colectare și vor contribui la împrăștierea deșeurilor și la poluarea estetică a mediului natural. Turiștii au obligația morală și legală să-și colecteze deșeurile și să le transporte în locurile special amenajate de către autoritățile locale, în spațiul așezărilor. Informarea și conștientizarea turiștilor se va face prin intermediul panourilor de informare și prin iconuri dedicate (Figura 12) amplasate frecvent pe suportii pe care se marchează semnele convenționale ale traseului.

Figura 12. Interzisă aruncarea deșeurilor.

9. Omologarea traseelor turistice

Metodologia omologării traseelor turistice este prevăzută în HG 77 / 2003 și necesită întocmirea unei fișe ce va conține următoarele documente informative: baza de date corespunzătoare itinerariului propus – informații despre traseu, localizare geografică și administrative; date privind marcarea, amenajarea și întreținerea traseului, harta traseului la scări mari (1/50000 – 1/20000). Atestarea propriu-zisă se face de către ministerul de resort, pe baza propunerilor inițiate de consiliile județene sau locale, pe raza cărora se amenajează itinerariul.

10. Întocmirea hărții turistice

Necesitatea promovării, dar și asigurării unei deplasări în siguranță și în cunoștință de cauză pentru turiști, determină autoritățile locale care administrează zone turistice, să inițieze realizarea hărților turistice (Figura 13). Hărțile trebuie actualizate periodic în strânsă legătură cu noile amenajări și concepte de promovare. Întocmirea hărților necesită cunoașterea bună a terenului și crearea unei baze de date digitale / vectoriale care asigură o rapidă corectare, completare și îmbunătățire a materialelor cartografice.

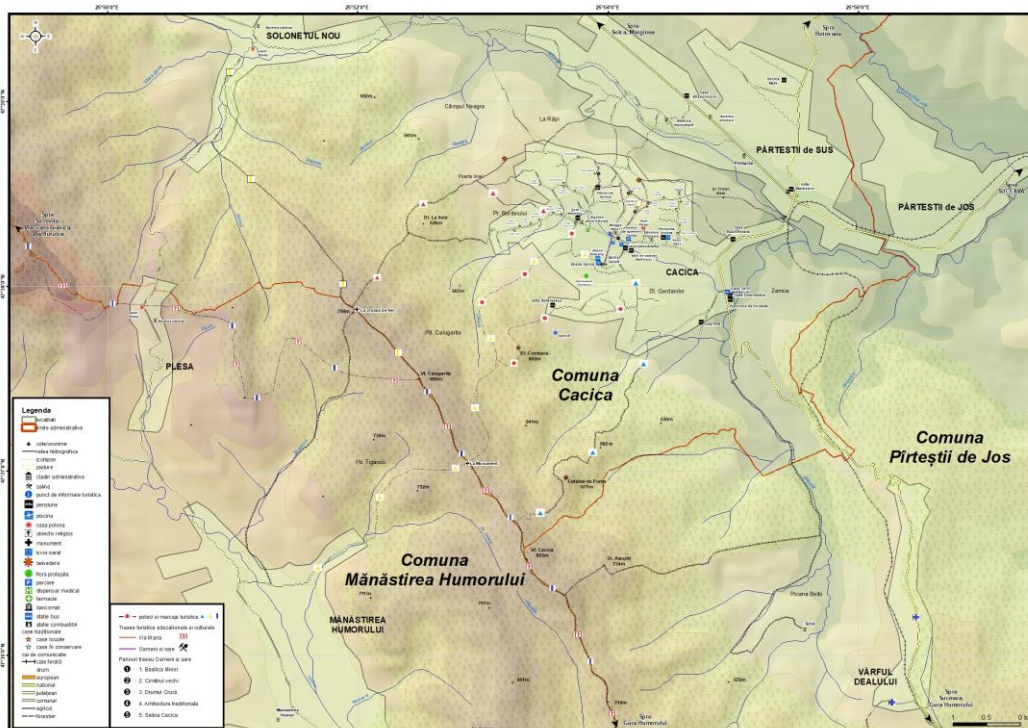

Figura 13. Harta turistica pentru localitatea Cacica și proximitatea acesteia.

Panoul informativ pe care va fi amplasată harta va conține pe cât posibil informații diverse specifice: caracterizarea succintă a traseelor și profilul lor longitudinal pe care sunt specificați parametrii morfometrici și temporali, posibilități de cazare/campare, reguli de comportament și deplasare (iconic – Figura 14 sau prin de text), vor fi precizate permisiuni și restricții corespunzătoare parcurgerii traseului), recomandări de echipare.

Figura 14. Iconuri restrictive și permissive care fac precizări asupra unor reguli ce trebuie respectate în arii naturale.

Traseele turistice tematice

Resursele sau patrimoniul turistic natural al unui spațiu geografic sunt limitate, motiv pentru care această activitatea poate cunoaște anumite constrângeri în ceea ce privește evoluția și dezvoltarea. Dacă excludem importante zone turistice, pentru celelalte perimetre, turismul nu poate fi decât o activitate economică complementară, care nu poate îndepărta activitățile de bază ale comunității. De altfel toate aceste activități, multe tradiționale pot deveni resurse turistice social-culturale, motiv pentru care acestea nu trebuie eliminate, ci dimpotrivă, încurajate a fi practicate în vederea conservării obiceiurilor, dar și pentru faptul că multe dintre activități pot asigura baza dezvoltării turistice – alimente, materiale de construcții, forța de muncă, suveniruri etc. Pentru comunitățile montane creșterea animalelor și prelucrarea produselor animaliere, exploatarea resurselor – lemn, minereuri, ape etc. au fost și pot reprezenta și pe viitor, în pofida politicilor neclare de astăzi, activități de bază.

Turismul nu trebuie supraestimat, dar nici neglijat, motiv pentru care valorificarea patrimoniilor naturale și umane locale trebuie să fie o prioritate pentru administrațiile locale.

Traseele tematice reprezintă un nou concept în turismul activ, de outdoor, care combină activitatea recreativă cu cea de cunoaștere activă. Amenajarea traseelor are în vedere transmiterea unor referințe geografice sau socio-culturale, despre un spațiu, prin intermediul unor itinerarii turistice garnisite cu panouri informative amplasate în puncte cheie reprezentative ale traseului. De regulă, aceste panouri relatează informații geografice specifice (tipuri de peisaje și ecosisteme, caracteristici geologice și geomorfologice, aspecte climatice și hidrografice, prezența unor specii floristice și faunistice) sau povești despre oameni și locuri, legende - care se vor reflecta în experiențe turistice diferite, finalizate cu acumularea unor cunoștințe despre specificul natural și uman al zonei.

Amenajarea traseelor tematice ar trebui să răspundă câtorva principii: să fie relevant pentru spațiul în care urmează a fi proiectată; să trezească interes și să sensibilizeze, să fie provocatoare, să antreneze observația și interacțiunea; să fie conceput ca o poveste.

În funcție de resursele patrimoniale și de inventivitatea cognitivă va rezulta un traseu tematic – educativ, definit printr-o denumire care trebuie să releve aspecte naturale și socio-culturale specifice locului și care să transmită interes și curiozitate potențialilor turiști. De asemenea, valorificarea patrimoniului natural și socio-cultural și promovarea turistică necesită povești vizuale, respectiv, fotografiile reprezentative ale resurselor turistice. O fotografie valorează cât 1000 de cuvinte, uneori chiar mai mult, pentru că cuvintele devin de prisos.

Deși amenajarea unor asemenea itinerarii trebuie să respecte cerințele impuse traseelor turistice standardizate, semnalizarea lor poate beneficia de o abatere de la norme, în sensul utilizării unor simboluri cu caracter ludic, care să fie în simbioză cu resursele turistice și cu tematica itinerariului.

Asemenea trasee deschid noi oportunități de atractivitate și enumerăm în acest sens inițiative deja exprimate, chiar în județul Suceava: potecile tematice din tinoavele de la Poiana Stampei și Neagra Șarului, 12 Apostoli în Munții Călimani, Via Huțulca din Obcinile Bucovinei, traseul Vulpița de la Putna (Figura 15) etc.

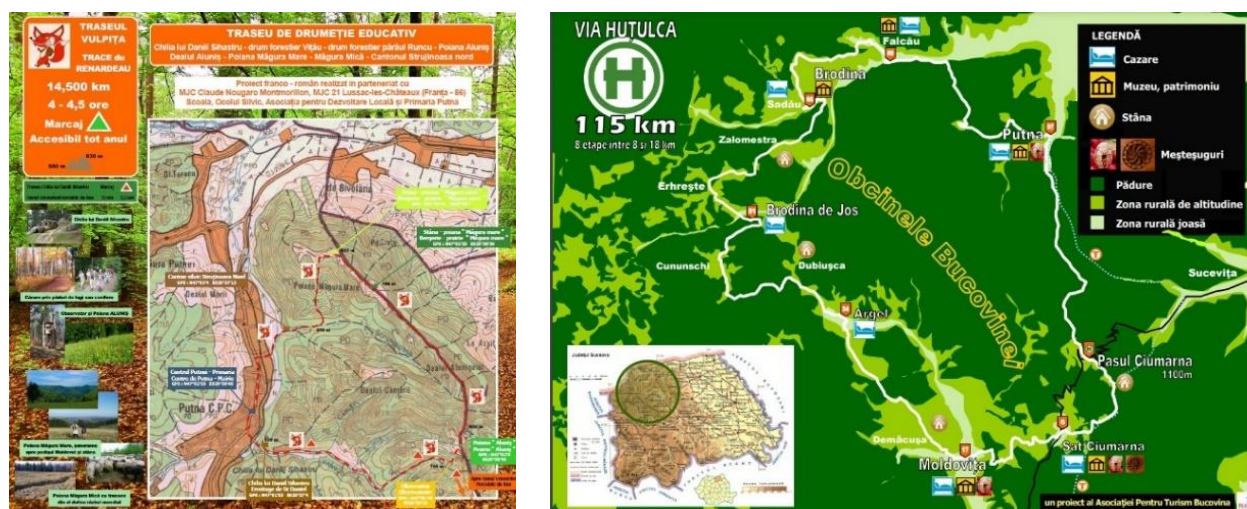

Figura 15. Panouri informative ale traseelor tematice – Vulpița (Putna) și Via Huțulca (Obcinile Bucovinei).

Din perspectiva caracteristicilor morfometrice – lungime, diferențe de nivel, timp de parcurgere etc. putem clasifica traseele turistice tematice în:

- **Scurte** – au lungimi de până la 5 km și timpi de parcurgere de cca 1h 30' – 2h. Sunt amenajate într-un spațiu geografic restrâns, respectiv rezervație naturală, pădure, pajiște, localitate etc. Exemple – traseele tematice de la tinoavele Poiana Stâmppei și Sarul Dornei (*Lumea tinovului sub lupă*) din Depresiunea Dornelor sau Mohos de lângă Vulcanul Ciomatu- L. Sf. Ana (Munții Harghita);
- **de o zi** – de obicei, amenajate ca trasee de tip circuit sau dus-întors, au lungimi cuprinse între 5-20 km în care sunt valorificate resurse ale patrimoniului natural, antropoc sau mixt de factură locală situate în același teritoriu fizico-geografic sau administrativ. Exemple: traseele tematice 12 Apostoli (M. Călimani), Vulpița (Putna, Suceava).

- **Lungi** – de până la 100-120 km, cu timpi de parcurgere de pana la 5-6 zile, care valorifică patrimoniul turistic localizat pe suprafața a mai multor unități fizico geografice sau administrativ teritoriale (U.A.T. -uri). Exemplu: Via Huțulca (Obcina Mare și cea a Feredeului),
- **Foarte lungi** – a căror parcurgere necesită un timp îndelungat, motiv pentru care parcurgerea acestora necesită timpi de parcurgere îndelungați. De cele mai multe ori, parcurgerea unor asemenea itinerarii necesită o planificare, care poate implica mai multe etape anuale. Exemplu: Via Transilvanica.

Amenajarea itinerariilor lungi și foarte lungi impun accesibilitate și parcurgeri facile, respectiv structuri de cazare/primire sau perimetre de campare, la fiecare 15-20 km parcurși pe zi.

În funcție de resursele patrimoniale care pot face obiectul proiectării și amenajării unui traseu tematic, itinerariile pot fi clasificate în: *naturale*, *socio-culturale* și *mixte*.

Legislația în vigoare nu face referiri la amenajarea traseelor tematice, deci în principiu acestea nu necesită omologare. În mod firesc, amenajarea, gestionarea și mentenanța traseului rămân exclusiv în sarcina celor care au inițiat itinerariul, respectiv a O.N.G.-urilor, a administratorilor ariilor protejate, a autorităților locale ale unităților teritorial administrative (orașe, comune, județe) pe teritoriul cărora se proiectează și definește poteca etc.

Amenajarea acestor itinerarii necesită avizul proprietarilor, pentru a se preveni orice neclarități privind parcurgerea sau camparea turiștilor în spații cu regim de proprietate divers.

De asemenea, gestionarea itinerariului din perspectiva prevenirii și intervenției în caz de accident trebuie asumată de Serviciile Salvamont, care trebuie înștiințate și cărora trebuie să li se ofere o fișă documentară a itinerariului, inclusiv elemente de localizare și orientare (harta traseului).

Traseele tematice pot urma integral sau parțial itinerarii turistice deja marcate. Dacă itinerariul proiectat urmărește poteci parțial marcate sau nemarcate integral, pentru siguranța deplasării, se va elabora un simbol la traseului care va fi utilizat pe sectoarele nude ale potecii. Ca regulă menționăm că semnele create și utilizate pot fi diverse ca și configurație fiind în conformitate cu tema potecii tematice, dar vor păstra dimensiunile fizice standardizate în HG 1269/1996 și se vor aplica pe fond alb (Fig. 16).

Via Transilvanica

Traseul Vulpița
(Putna)

Via Huțulca
(Obcinile Bucovinei)

Traseul Ruinelor
(Vulcan)

Figura 16. Marcaje itinerarii turistice tematice.

Proiectarea și amenajarea traseelor tematice nu este cu mult diferită de cea a traseelor turistice, însă comportă câteva precizări, în lipsa unei metodologii extrem de clare. În principiu va trebui să avem în vedere următoarele:

1. Identificarea și studierea materialelor bibliografice corespunzătoare spațiului geografic pentru care urmează a fi proiectat traseul tematic;

2. Identificarea și interviuarea persoanelor din comunitățile locale care pot îmbogăți resursa informativă a documentării, respectiv bătrâni ai locului, profesori, silvicultori etc.

3. Inventarierea resurselor turistice ale patrimoniului natural și socio-cultural, clasificarea lor și stabilirea unor identități tematice care pot fi valorificate pe rute corespunzătoare. Numărul și tipul elementelor de patrimoniu turistic identificate care stau la baza tipului de potecă tematică proiectată. Dacă este cazul se va stabili semnul convențional care va deservei itinerariul, de preferat aplicat pe fond alb. Este până la urmă un marcaj turistic și trebuie construit după același principiu care permite distingerea semnelor convenționale de această factură de alte semne care pot apărea în special în spațiile forestiere. În principiu, semnul convențional trebuie să fie simplu și expresiv, pentru o aplicare relativ ușoară. În teren, dacă condițiile generate de suportul de marcare o cer, operațiunea se poate face manual. Nu excludem posibilitatea utilizării unor simboluri complexe, însă acestea se traduc prin costuri suplimentare în producerea marcajului – șabloane, vopseluri de tip spray etc.

4. Construirea rutelor topografice utilizând hărțile corespunzătoare la scară mare (1/50000 – 1/20000) și stabilirea succesiunii obiectivelor turistice accesate, în special, atunci când vizăm itinerariile de o zi, cele lungi și foarte lungi.

Figura 17. Model de săgeată de direcție.

Se stabilesc punctele de amplasare a panourilor informative, a stâlpilor cu indicatoare de directive (săgeți de direcție – Fotografia 1), a locurilor de odihnă, a locurilor de campare, altfel spus, se arhitectează conținutul, dimensiunea și configurarea fizică a traseului tematic.

Panourile informative (Figura 18) vor conține informații despre fiecare obiectiv în parte și vor fi realizate pe suport de lemn, pentru a se încadra unei estetici naturale și tradiționale. Informațiile vor fi clar structurate, literar construite și însoțite de imagini relevante și expresive. De asemenea, pe panou se poate amplasa și o schiță a itinerariului pe care se semnalează poziția curentă a panoului. În acest fel, turistul are o imagine de ansamblu asupra poziției lui spațiale și poate lua decizii privind deplasarea, dacă condițiile meteorologice sau alte cauze o impun. Dimensionarea panourilor informative este strict dependentă de volumul informațiilor (text) și numărul fotografiilor. Conținutul trebuie să fie lizibil, clar și transpus pe un suport rezistent la intemperii. Nu există niște standarde dimensionale sau de formă. Având în vedere că traseul tematic trebuie să valorifice resurse naturale și antropice specifice, locale, stă la latitudinea fiecărei echipe, care proiectează un asemenea itinerariu, de a-și exprima identitatea prin configurarea acestor panouri.

INSECTE Les insectes Insects

Sunt peste 1,3 milioane de specii de insecte în lume, fiind cea mai numeroasă clasă din regnul animal (90%). Insectele sunt animale învertebrate, efemere, caracterizate printr-un exoschelet, un corp segmentat în trei părți principale (cap, torax și abdomen), trei perechi de picioare articulate, ochii compuși dintr-un număr mare de ochi simpli (oceli). Antenele sunt organe de simț cu rol tactil. Insectele sunt actori esențiali la biodiversitate. Prin sistemul de polenizare, ele permit reproducerea numeroaselor specii de plante (albine, fluturi, etc.). Unele participă la descompunerea materiei organice (arbori morți, cadavre de animale), pe care le transformă în materie organică necesară la creșterea vegetalelor. În sfârșit, alte specii sunt parazite, vectori de boli pentru animale sau vegetale. Insectele sunt o sursă de hrană pentru numeroase animale, și mierea produsă de anumite specii polenizatoare este un delicia.

Palenjenii, scorpionii și acarienii nu sunt insecte, ci arahnide. Printre altele diferențe, arahnidele au 8 picioare.

Il existe plus de 1,3 millions d'espèces d'insectes dans le monde, étant la classe la plus nombreuse du règne animal (90%). Les insectes sont des animaux invertebrés, caractérisés par un exosquelette, un corps segmenté en trois parties principales (tête, thorax et abdomen), trois paires de pattes articulées, des yeux composés et une paire d'antennes au rôle tactile. Ils sont des acteurs essentiels de la biodiversité. Par le système de pollinisation, ils permettent la reproduction de nombreuses espèces de plantes (abeilles, papillons, etc.). Certaines participent à la décomposition des matières mortes (arbres, cadavres d'animaux), qu'ils transforment en matières organiques nécessaires à la croissance des végétaux. Enfin, d'autres espèces sont des parasites vecteurs de maladies pour des animaux ou des végétaux. Ils sont une source de nourriture pour de nombreux animaux et le miel produit par certaines espèces butineuses est un délice.

Les araignées et acariens ne sont pas des insectes, mais des arachnides. Entre autres différences, ils ont huit pattes.

Les araignées et acariens ne sont pas des insectes, mais des arachnides. Entre autres différences, ils ont huit pattes.

Carabus variolosus rar și protejat specific Balcanii și Europei de est

Rău și strict protejat

Familia Coleoptera / Coleoptères / Beetles / Coleoptera / Carapace protosternale arcale

Albina / Abailie / Bee / Apis mellifera

Ribunara / La cocoonă / Ladybird / Coccinella

Colățul verde / green katydid / coto / Great Green Girdler / Falgaria viridissima

Vespele / Wasps / Hymenoptera

3,1 cm

Ochiul de paun de zi / Peacock butterfly / European peacock butterfly

Flutur Polixena / Diner / Southern Festoon / Xanthopan polixena

Ochiul de paun de noapte / Peacock butterfly / European peacock butterfly

3,1 cm

Mamifere mici Les petits mammifères Small mammals

Rele ecologice: mamiferii mici sunt în centrul unui echilibru precar - habitat - vegetație - pradă - predator. Distrugerea tipică sau scăderea unei specii are un impact asupra celorlalte. Micile mamifere sunt carnivore, insectivore sau erbivore în funcție de specie. Majoritatea acestora trăiesc în vizuine pentru a se feri de predatori. Cele mai multe sunt specii protejate.

Rôle écologique : les petits mammifères sont au centre d'un équilibre précaire - habitat - végétation - proie - prédateur. La destruction ou le manque d'un des éléments a un impact sur les autres. Les petits mammifères peuvent être carnivores, insectivores ou herbivores en fonction des espèces. La majorité d'entre eux vit dans des terriers pour échapper aux prédateurs. La plupart sont des espèces protégées.

Vulpes Le renard / Red fox / Vulpes vulpes

Viteza este caracteristică, rugina este este doar în perioada de creștere și creșterea de primăvară, de la început de sezonul de reproducere. Viteza este caracteristică și din cauza mărții. În vârstă de 10 luni și cântărește 3-5 kg, în funcție de specie.

Familia mustelide cuprinde carnivore mici, înecate sau acoperite, unele pot fiherina. Aceste animale au mișcări caracteristice, precum și de secreția glandelor odorante. Sunt agile, sperietor, inteligente și cu simțuri agere. Sunt văzute pentru blană sau pentru că sunt diadori.

Bursucul / Le Blaireau / Badger / Meles meles

Predator variabil, dar predominant, înecate de ghimbir și insecte. Limite blănușă nu pot fi confundate cu alte animale. Viteza este în funcție de specie și de habitat. În vârstă de 10 luni și cântărește 10-15 kg. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Vidră / La loutre / Otter / Lutra lutra

Mamifer dependent de apă, viteza caracteristică și simțuri agere. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Șoarece de câmp / Le lapin / Rabbit / Oryctolagus cuniculus

Creșcă și diurn, după vârstă unde trăiește în grup familial de până la 20 de indivizi. Are un simț foarte bun pentru a se feri de predatori. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Lepurele de vizuină / Le lièvre / Brown hare / Lepus capreolus

Este unul din cele mai rapide mamifere sălășliuș din România (10 km pe oră). Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Lepurele de câmp / Le lièvre / Brown hare / Lepus capreolus

Este unul din cele mai rapide mamifere sălășliuș din România (10 km pe oră). Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Veșnică / Ecuireul roșu / Red squirrel / Sciurus vulgaris

Specie arboreală, predominantă în pășuni, este și de familie. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Ariciul / Le hérisson / Hedgehog / Erinaceus concolor

Habitat variabil, creșcă și diurn, se hrănește cu răni, insecte, ciuperci, mușchi, fructe, etc. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

Cârțea mică / La taupe marine / Small mole / Talpa europaea

Se hrănește cu răni, insecte, ciuperci, mușchi, fructe, etc. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social. Este un animal nocturn, omnivor, comensal și social.

PASĂRI RAPITOARE LES RAPACES RAPACES

Păsările răpitoare sunt carnivore, necrofage sau predatoare, fie insectivore, piscivore, consumatoare de păsări, de reptile, de mici mamifere. Ca predatori superiori, păsările răpitoare sunt foarte sensibile la variațiile de abundență a prăzii sau a cadavrelor (în cazul necrofagilor). Ele împiedică proliferarea rozătoarelor, de exemplu. Sunt sensibile, de asemenea, la gradul de poluare acumulat de prăzile lor. Pesticidele și metalele grele sunt cauzele importante ale dispariției sau regresiei a numeroase specii de răpitoare. Fenomenul numit poluare luminoasă ar putea afecta de asemenea anumite specii nocturne. Din aceste motive, ele sunt considerate niște bun indicatori biologici al stării mediului înconjurător și a evoluției sale.

Anumite specii sunt sedentare, altele migratoare.

Les rapaces sont carnivores, charognards ou prédateurs, que ce soit insectivores, piscivores, consommateurs d'oiseaux, de reptiles, de petits mammifères. En tant que prédateurs supérieurs, les rapaces sont très sensibles aux variations d'abondance des proies ou de leurs cadavres (pour les charognards). Ils évitent la prolifération des rongeurs par exemple. Ils sont également sensibles aux taux de polluants accumulés par leurs proies. Les pesticides et métaux lourds sont des causes importantes de disparition ou de régression de nombreuses espèces de rapaces. Le phénomène dit de pollution lumineuse pourrait également affecter certaines espèces nocturnes. Pour ces raisons, ils sont considérés comme de bons indicateurs biologiques de l'état de l'environnement et de son évolution.

Certains espèces sont sédentaires, d'autres migratrices.

Specii diurne și migratoare

Sorecarul / Buzo variabil / Hierax / Bubo bubo

700 - 800 g

50 - 70 cm

50 - 180 cm

Buha / Hăruș / Bubo bubo

60 - 70 cm

Specii nocturne și sedentare

Zborul păsărilor răpitoare este impresionant. Sorecarul poate să atingă o viteză de 1,60 m/s și șoimul poate să atingă mai mult de 150 km/oră în cadere pentru a surprinde pradă. Anumite răpitoare zboară la mai mult de 1000 m altitudine.

Le vol des rapaces est impressionnant. Le buzzard atteint une vitesse de 1,60 m/s et le faucon peut atteindre plus de 150 km/h en piqué pour surprendre ses proies. Certaines espèces volent à plus de 1000 m d'altitude.

Caracteristici

Sistemul digestiv al păsărilor răpitoare nu le permite să digere totalitatea corpului animalelor ingerate, cea ce explică faptul că aproape toate păsările răpitoare regurgităză sub formă de ghem resturi de prădă sau chitin de la prăzi. Aceste resturi sunt urmele cele mai simple de studiat pentru ornitologi. Ele permit identificarea speciei care le-a regurgitat și și speciile consumate. Pot proba de exemplu că bufnițele mănâncă preponderent mici rozătoare, dar și insecte.

Caractéristiques

Le système digestif des rapaces ne leur permet pas de digérer la totalité du corps des animaux qu'ils ingèrent, ce qui explique que presque tous les rapaces régurgitent par la bouche des restes sous forme de pelotes de rapaces qui contiennent les poils, les os ou la chitine de leurs proies. Les pelotes sont les traces les plus simples à étudier pour les ornithologues. Elles permettent d'identifier l'espèce qui les a régurgitées et les espèces consommées. Ces pelotes permettent par exemple que les chouettes mangent préférentiellement des petits rongeurs mais aussi des insectes.

Vânturul roșu (șoim)
Falcon creșterea
Circus borealis
Falco tinnunculus

34 cm

60 - 80 cm

Uluș porumbăr
Araucă de palombă
Noctua șoim
Accipiter gentilis
envergura 93 - 105 cm

49 - 57 cm

Cherșcă sau cucușă peșică
Chouette chevêche
Fygmy owl
Glaucidium passerinum

17 cm

Prădătorii sunt în centrul unui echilibru precar - habitat - vegetație - pradă - predator. Distrugerea tipică sau scăderea unei specii are un impact asupra celorlalte. Micile mamifere sunt carnivore, insectivore sau erbivore în funcție de specie. Majoritatea acestora trăiesc în vizuine pentru a se feri de predatori. Cele mai multe sunt specii protejate.

Figura 18. Panouri informative care deserveșc traseul tematic Vulpița, Putna, Suceava. Realizator Asociația pentru Dezvoltare Locală Putna - Pascal Garnier and co.

Un panou informativ distinct - **panoul sit**, se va instala în punctul de acces în traseu (intrare/ieșire dacă itinerariul este de tip circuit). Acesta va conține o hartă turistică la scară mare, cât mai completă din perspectiva elementelor tematice corespunzătoare – altimetrie, hidrografie, vegetație și fauna, infrastructura și obiective turistice etc. și informații despre traseul în sine – lungime, denivelare, marcaj, un profil topografic etc. Panoul trebuie să conțină informații referitoare la regulile deplasării în spații naturale - scrise sau iconice, care au drept scop protejarea mediului – fără deșeuri, fără agresiunea animalelor sălbatice sau a vegetației, fără zgomote inutile etc., dar și a deplasării în condiții de siguranță personală, respectiv la utilizarea unui echipament corespunzător, la cunoașterea și asumarea riscurilor și implicit a măsurilor de siguranță ce se impun, la cunoașterea modului de orientare pe trasee turistice folosind harta, busola, G.P.S.-ul sau aplicațiile de pe telefon etc.

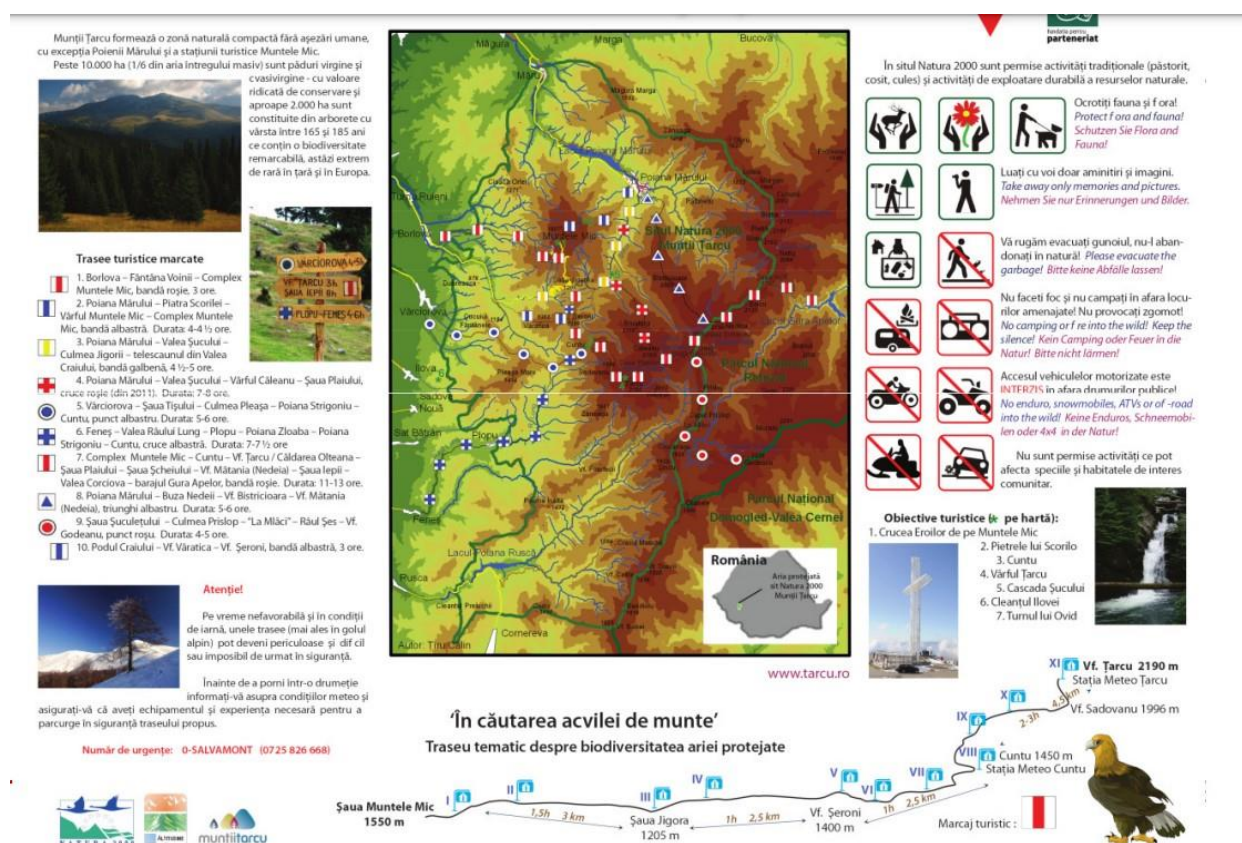

Figura 19. Panou sit pentru traseu tematic „În căutarea acvilei”, Situl Natura 2000, Munții Ţarcu.

5. Verificarea, validarea în teren a traseelor tematice, sistematizarea traseelor și aplicarea marcajelor.

Presupune parcurgerea itinerariului și înregistrarea acestuia în sistem G.P.S. pentru a obține în final un traseu utilizabil pe diferite device-uri de orientare. Se marchează locurile unde se amplasează indicatoarele cu săgeți de orientare, locurile de odihnă, de campare, poziția izvoarelor potabile și a altor elemente care sunt necesare deplasării, orientării, siguranței etc. Se înregistrează abaterile de la traseul proiectat pe harta topografică pentru a corecta itinerariul acestuia. În cazul mai multor trasee tematice proiectate este necesară stabilirea semnelor convenționale pentru fiecare, sistematizându-se în mod eficient infrastructura nouă de poteci. De asemenea, se poate

pregăti background-ul marcajului, respectiv, asigurarea fondului alb de marcare, pe traseele ce nu vor fi reconfigurate de obstacole sau alte cauze, respectiv pe sectoarele care nu au marcaj turistic. În aplicarea marcajelor și în stabilirea frecvenței marcării se aplică principiul vizibilității și orientării. Marcajele succesive se aplică la distanțe și unghiuri care să asigure vizibilitatea următorului marcaj indiferent de sensul de deplasare. Dacă este cazul, cu vopsea albă, se pot aplica și săgeți ajutătoare direcționale, astfel încât să se asigure drumetului, în mod intuitiv, deplasarea și orientarea optimă în teren.

Principiul estetic cere ca aplicarea marcajelor să genereze simboluri cât mai bine conturate, iar acest aspect se poate obține utilizând un șablon flexibil, standardizat conform dimensiunilor reglementate. Principiul eficienței și al realității ne spune că principiul estetic este doar teoretic, pentru că funcționează doar în condiții ideale pentru aplicarea marcajelor, respectiv suprafețe plane și netede, timp uscat sau în cazul marcajelor realizate în „birou”. Același principiu este inefficient, pentru că de cele mai multe ori, suprafața de aplicare este diversă, în special, în pădurile de conifere, acolo unde suportul de aplicare scoarța, este extrem de rugoasă. Executarea marcajului trebuie efectuată în două etape: prima aplicarea fondului alb conform geometriei marcajului, iar după uscare se aplică semnul convențional corespunzător. Între cele 2 etape este necesar un timp de uscare a fondului pentru a preîntâmpina amestecul vopselurilor și rezultarea unor culori derivate ale fondului sau simbolului. Pentru eficientizarea operațiunii, în urma câtorva exerciții care au drept scop obținerea unor abilități de mânăuire a pensonului și confirmare vizuală a dimensiunii, marcarea se poate face manual pentru simbolurile geometrice simple. Pentru simbolurile mai complexe se utilizează șablonarea și vopselurile în spray sau simboluri tipărite pe suprafețe adezive, dar care sunt aplicabile pe suprafețele paletelor sau săgeților indicatoare de pe stâlpii de marcaj. Scopul este simbolul care asigură orientarea și siguranța deplasării și nu musai estetica oferită prin șablonare.

Acolo unde cadrul natural o impune – poieni, fânețe, pășuni alpine, spații cu vizibilitate redusă sau în care orientarea este greu de realizat semnele convenționale și săgețile de direcție vor fi amplasate pe stâlpi metalici conform standardelor stabilite de HG 1269/1996.

6. Realizarea hărții turistice

Hărțile turistice reprezintă sinteza documentării, proiectării și amenajării unui spațiu turistic, pe care sunt reprezentate în mod sistematizat și convențional informații geografice și turistice. Reprezentarea se face printr-o simbolistică standardizată, la care se poate adăuga și una netipizată, care ține de personalitate ariei geografice și posibilitățile tehnice cartografice, astfel încât harta turistică a orizontului local, să introducă pe cel interesat, în mod treptat, în specificul natural și uman al perimetrului turistic. Construirea hărții turistice presupune o muncă migăloasă, care necesită un volum consistent de timp și neapărat, utilizarea unui soft dedicat cartografiei digitale.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

Metodologie de monitorizare, de cercetare și inventariere a resurselor valoroase ale patrimoniului construit, cu ajutorul actorilor locali

Importanța prezentei metodologii

Patrimoniul local, deși bogat și cu potențial de susținere a dezvoltării locale, poate fi susținut doar prin protejarea resurselor patrimoniale valoroase și dezvoltarea unui turism sustenabil. Primul pas în protejarea și valorizarea patrimoniului construit, ar trebui să fie inventarierea și monitorizarea elementelor valoroase existente în comunitățile din mediul rural.

Această metodologie se dorește a fi un ghid care să îndrume locuitorii mediului rural, organizațiile din zonă, autoritățile locale, în procesul de documentare a elementelor valoroase, de descriere a lor și de monitorizare a evoluției acestora.

Răspunsurile la care ne-am propus să răspundem sunt:

- Ce elemente trebuie consemnate și documentate la o gospodărie tradițională valoroasă pentru patrimoniul construit?
- Ce alte elemente valoroase pot identifica în zonă?
- Care sunt caracteristicile constructive ale caselor din Bucovina și cum diferă ele între diferite zone etnografice?
- Ce instrumente de descriere și documentare pot folosi?
- Cum să arhivez informațiile?
- Cum să le fac disponibile online, pe ce platforme și care sunt pașii de lucru?

Păstrarea arhitecturii vernaculare și a patrimoniului construit valoros trebuie să fie asumată de cei ce dețin acest patrimoniu. Ne dorim ca informațiile din această metodologie să fie utile tuturor cetățenilor din mediul rural, proprietarilor de case, tinerilor din școli care, în mod individual sau sub coordonarea profesorilor, ar putea inventaria resursele valoroase ale patrimoniului construit. Metodologia va putea fi utilizată și de către ONG-urile locale, autoritățile publice locale (departamentul de turism, departamentul de urbanism), realizându-se o conectare a proprietarilor patrimoniului cu conservarea acestor bunuri (co-creare de valoare adăugată).

Peisajul construit – element valoros al patrimoniului local și resursă a turismului cultural în mediul rural

Importanța și valoarea unei zone sau comunități este dată și de necesitatea creării unei strategii de dezvoltare durabilă, fie prin investiții economice în turism, prin exploatarea resurselor naturale sau culturale, printr-o viziune sustenabilă pe termen mediu sau lung, fiind în același timp și o redefinire a valorilor prin identitate individuală sau de grup definite prin conceptul de peisaj cultural.

Definiția dată de English Heritage „*peisajul este peste tot și este multiplu prin felul în care este perceput... poate fi rural sau urban, obișnuit sau special, marin sau terestru, cultural sau natural*” relevă legătura între mediu, cultură, memorie, între calitatea vieții și peisaj fiind imaginea sintetică a comunității, cu tot ce are specific.

Peisajul este parte a unui teritoriu al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani. Peisajul cultural este o componentă definitorie a identității locale și este o importantă resursă economică a fiecărei localități. Multe zone rurale găzduiesc parcuri naționale și rezervații naturale care oferă vizitatorilor posibilitatea de a experimenta natura de aproape. Acestea au o istorie bogată, cu multe repere care oferă o perspectivă asupra trecutului regiunii. Siturile istorice pot include muzee, monumente și clădiri vechi, cum ar fi biserici, fortificații, cetăți, conace boierești, case parohiale, schituri, case memoriale etc.

În zonele rurale există tradiții culturale puternice, cum ar fi muzica și dansul tradițional, obiceiuri asociate diferitelor momente calendaristice de peste an, meșteșuguri sau festivaluri locale. Aceste evenimente oferă vizitatorilor o oportunitate de a experimenta cultura locală și de a intra în legătură cu comunitatea.

Acestea sunt doar câteva exemple din numeroasele atracții turistice care pot fi găsite în zonele rurale. Fiecare regiune are farmecul ei unic, iar păstrarea autenticității peisajului cultural oferă experiențe inedite și resurse pentru dezvoltarea durabilă a comunităților.

În **Bucovina**, „Țara fagilor”, de-a lungul secolelor au conviețuit numeroase etnii care și-au pus amprenta asupra identității zonei. Perpetuarea tradițiilor și obiceiurilor legate de ocupații, arhitectura populară, meșteșugurile, portul popular, ritualuri ale sărbătorilor populare, toate relevă complexitatea și individualitatea culturii și civilizației populare din Bucovina, elemente autentice care trebuie conservate, protejate și valorificate.

Dezvoltarea turismului cu toate componentele sale, cultural, religios, de eveniment, de agrement sau educațional, devine o componentă importantă a dezvoltării economice a comunităților.

Înțelegerea acestui concept va determina o gestionare mai bună a politicilor locale în interesul public și va deveni o resursă a dezvoltării și a valorizării patrimoniului comunității. Este necesară o strategie de valorificare a peisajului, cu principii generale, strategii și linii directoare care permit adoptarea de măsuri care au ca scop: protecția, managementul și amenajarea peisajului.

Identificarea, păstrarea, conservarea și valorificarea patrimoniului construit este o necesitate în condițiile unei dezvoltări accentuate, uneori haotice, a satului românesc.

Patrimoniul construit al localităților rurale se referă la case și anexe gospodărești, construcții comunitare care păstrează arhitectura specifică și sunt caracteristice pentru zona respectivă, fără să fi suferit intervenții majore în timp, cu o vechime de cel puțin 50 ani.

Patrimoniul construit din mediul rural

Peisajul este o resursă favorabilă pentru activitatea economică în toate domeniile: cultural, ecologic, de mediu și social, iar dezvoltarea durabilă se face doar printr-o relație echitabilă și armonioasă între necesitățile sociale, activitățile economice și mediu.

Punerea în valoare a specificului zonal, de la peisajul natural la cel construit și a celui cultural, este o premisă dar și un instrument pentru dezvoltarea comunității.

Dezvoltarea turismului cu toate componentele sale, cultural, religios, de eveniment, de agrement sau educațional, devine o pârghie importantă a dezvoltării economice a comunităților.

Patrimoniul construit din mediul rural poate include următoarele elemente:

1. Case tradiționale. Casele tradiționale reprezintă adesea caracteristicile specifice ale regiunii sau culturii locale. Ele pot fi construite din diverse materiale precum lemn, piatră, paiantă sau lut și pot avea elemente arhitecturale speciale, cum ar fi acoperișuri în două ape, rame elaborate de ferestre sau desene decorative.

2. Biserici, capele, troițe. Bisericile și capelele din mediul rural sunt adesea locuri de importanță spirituală și culturală. Ele pot fi construite în stiluri arhitecturale variate și pot conține picturi, sculpturi și alte elemente artistice semnificative. În Bucovina există numeroase biserici de lemn care uneori nu sunt puse în valoare.

3. Cetăți, fortificații, conace boierești. Unele zone rurale includ cetăți sau fortificații istorice, construite în trecut pentru protecție împotriva invaziilor sau conflictelor. Aceste structuri pot oferi informații despre istoria militară și politică a regiunii.

4. Grajduri, hambare și anexe gospodărești. Clădirile destinate adăpostirii animalelor, recoltelor și echipamentelor agricole sunt parte integrantă a mediului rural. Aceste structuri pot varia în funcție de nevoile locale și pot reflecta schimbările în agricultură de-a lungul timpului. De asemenea, pot fi un prilej de a explica vizitatorilor și turiștilor traiul populației din mediul rural, ocupațiile tradiționale și organizarea gospodăriei.

5. Morile de apă și alte instalații comunitare. Morile tradiționale de apă au fost folosite pentru măcinarea cerealelor și alte activități agricole. Aceste structuri reprezintă tehnici de construcție și tehnologie din trecut și pot fi considerate simboluri ale vieții rurale.

6. Poduri, gări, halte. Infrastructura de transport, cum ar fi podurile și căile ferate, au avut un impact semnificativ asupra dezvoltării rurale și asupra modului în care comunitățile rurale interacționează cu lumea exterioară.

7. Monumente comemorative. Unele zone rurale includ monumente și obeliscuri ridicate pentru a comemora evenimente istorice sau personaje locale semnificative. În Bucovina există astfel de locații, fie cimitire vechi, statui comemorative ale unor momente istorice (de ex. Stâlpul lui Vodă de la Vama, Obeliscul din Sucevița ridicat în cinstea vizitei prințului Rudolf de Habsburg¹ ș.a.)

8. Fântâni. Fântânile și băncile din fața porților pot fi puncte de întâlnire comunitară. Acestea sunt un reper și un element de identitate regională, deoarece acestea nu se găsesc și în alte zone sub această formă: chioșcuri de lemn, traforate cu modele atractive și dantelării de draniță sau tablă ca acoperiș.

9. Tradiții și evenimente culturale. Evenimentele sau tradițiile culturale specifice comunității, cum ar fi festivalurile, târgurile sau dansurile tradiționale, pot contribui la valorizarea și promovarea patrimoniului construit.

Păstrarea și conservarea acestui patrimoniu sunt esențiale pentru a înțelege și a aprecia istoria și cultura comunităților rurale și pentru a asigura transmiterea acestora către generațiile viitoare. Organizațiile, primăriile, consiliile și comunitățile locale pot colabora pentru a proteja și conserva aceste valori culturale unice.

De ce să păstrăm patrimoniul construit:

- Este element de identitate locală
- Relevă aspecte ale istoriei locale
- Reprezintă conservarea moștenirii rurale și a tradițiilor locale
- Este o resursă economică și componentă a dezvoltării turismului durabil
- Valorificarea acestuia duce la creșterea nivelului de trai la nivelul comunității.

Construcții cu valoare de patrimoniu local (criterii generale):

- Respectă specificul arhitecturii tradiționale din zonă
- Vechime
- Păstrarea elementelor de construcție și decorative originale
- Localizarea în raport cu o posibilă rută turistică locală
- Valoarea socială (legate de evenimente deosebite din istoria comunității
- personalități sau de care este legată o poveste – meșteșug bucătărie, etc.).

Aprecierea arhitecturii rurale implică luarea în considerare a semnificației sale istorice, culturale și sociale, precum și a calităților sale arhitecturale și estetice.

Iată câțiva pași care pot fi luați pentru a valorifica arhitectura rurală:

Posibilități de valorificare a patrimoniului construit:

- Sondarea disponibilității proprietarilor de a păstra obiectivul
- Amenajarea de puncte de desfacere ale produselor locale: meșteșugărești, gastronomice

¹ <http://heritage-ua-ro.org>

- Amenajarea de ateliere și spații de demonstrații pentru meșteșugurile locale
- Repunerea în funcțiune a instalațiilor tehnice populare (moară, oloiniță, vâltoare, piuă, darac, etc.)
- Organizarea unor interioare tradiționale pentru punctele gastronomice locale
- Organizare de expoziții temporare (istoria localității, a familiei, personalități locale, obiceiuri, peisaj, lucrări ale elevilor, etc.)
- Promovare a fiilor satului, promovare afaceri locale, evenimente locale (șezători, lecții interactive, etc.)
- Locuri de popas pe ruta turistică.

Cercetarea istoriei și contextului arhitecturii:

Înțelegerea istoriei și contextului arhitecturii rurale este esențială în evaluarea acesteia. Aceasta implică cercetarea istoriei locale și regionale, a practicilor și tradițiilor culturale, precum și a condițiilor sociale și economice care au influențat dezvoltarea arhitecturii rurale în zonă.

Evaluarea calităților arhitecturale și estetice:

Evaluarea calităților arhitecturale și estetice ale arhitecturii rurale este, de asemenea, importantă în evaluarea acesteia. Aceasta presupune evaluarea designului, materialelor, tehnicilor de construcție și elementelor decorative utilizate în clădiri.

În general, evaluarea arhitecturii rurale implică luarea în considerare a mai multor factori, inclusiv semnificația sa istorică, culturală și socială, precum și calitățile sale arhitecturale și estetice, atașamentul comunității, semnificația istorică, starea și potențialul de restaurare și potențialul economic.

Șura și poartă bucovineană din Marginea, Suceava. Sursa: Proiectul Salvează Satul Bucovinean, Arhiva USV.

Valorificarea caselor tradiționale presupune luarea în considerare a semnificației lor istorice, culturale și sociale, precum și a calităților lor arhitecturale și estetice. Pentru a evalua valoarea caselor tradiționale, este important să se cerceteze istoria și contextul acestora, inclusiv istoria locală și regională, practicile și tradițiile culturale și condițiile sociale și economice care au influențat dezvoltarea lor.

Casele vechi restaurate pot fi folosite pentru dezvoltarea comunității în diferite moduri. Iată câteva modalități posibile de a folosi casele vechi tradiționale restaurate pentru dezvoltarea comunității:

Centru cultural și educațional: Casele vechi restaurate pot fi transformate în centre culturale și educaționale în care comunitatea poate învăța despre istoria, tradițiile și cultura locală. Aceasta poate include expoziții, ateliere și evenimente care sărbătoresc moștenirea comunității și promovează schimbul cultural.

Turism: Casele vechi restaurate pot atrage vizitatori în comunitate, contribuind la economia locală. Acestea pot fi folosite ca pensiuni sau puncte gastronomice locale, oferind vizitatorilor o experiență unică și autentică a culturii locale.

Evenimente în comunitate: Casele vechi restaurate pot fi folosite pentru evenimente comunitare, cum ar fi festivaluri, târguri și piețe, creând oportunități pentru ca întreprinderile locale să-și vândă produsele și serviciile, promovând interacțiunea socială și implicarea comunității.

Spații comune sau puncte de desfacere pentru mici afaceri: Casele vechi restaurate pot fi transformate în puncte de vânzare pentru micile afaceri locale, unde antreprenorii își pot vinde produsele locale. Acestea pot include spații de lucru în comun, magazine de vânzare cu amănuntul, oferind un mediu de sprijin pentru antreprenoriatul local.

În general, casele vechi restaurate pot servi ca un catalizator pentru dezvoltarea comunității, promovând moștenirea, cultura și economia locală. Folosind aceste case în moduri creative și inovatoare, comunitatea poate beneficia de istoria lor bogată, adaptându-se în același timp la nevoile și provocările în schimbare ale lumii moderne.

Elementele valoroase ale patrimoniului construit în mediul rural

Cercetările privitoare la patrimoniul construit (case tradiționale) al Bucovinei istorice (partea de sud) s-au concretizat în apariția unei bogate literaturi de specialitate, care tratează aspecte legate de arhitectura populară, modul de realizare a construcțiilor țărănești, evoluția planimetrică, sistemele constructive, ornamentica arhitecturii populare.

În completarea acestor cercetări vin preocupările din ultima vreme privitoare la conservarea patrimoniului construit al Bucovinei, care s-au concretizat prin derularea unor proiecte culturale (amintim aici proiectul coordonat de către Ordinul Arhitecților din România, prin filiala Nord-Est și Asociația Heritage, intitulat *Bucovina – un peisaj cultural în transformare*, desfășurat în perioada 2009–2012); proiectul derulat de Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava (USV) în colaborare cu Asociația de Dezvoltare Economică și Regională (ADER), intitulat *Adoptă o casă! Salvează satul bucovinean*, desfășurat în perioada 2011–2015, printr-o campanie de documentare și identificare a caselor tradiționale), proiectul PORT Cultural "*PORTofoliu de instrumente inovative pentru dezvoltarea durabilă a comunităților rurale cu potențial turistic, prin valorificarea elementelor de patrimoniu și identitate culturală*", implementat de USV și un

consorțiu de parteneri, sau apariția unor ghiduri, pliante și broșuri cu rol educativ: (cum ar fi: *Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural Zona Bucovina de Sud (OAR Filiala Nord-Est); Satul bucovinean ca destinație turistică. Cum îl protejăm și promovăm (USV)*). De referință sunt și lucrările lui Mihai Camilar care includ ample descrieri ale caselor din Bucovina. Toate acestea au rolul de a contribui la menținerea identității locale și păstrarea peisajului cultural tradițional din Bucovina (conservarea unor case tradiționale, promovarea arhitecturii tradiționale, redescoperirea meșteșugurilor și a meseriilor tradiționale).

Patrimoniul construit din mediul rural reprezintă totalitatea clădirilor, monumentelor, structurilor și obiectelor create și dezvoltate în comunitățile rurale de-a lungul timpului. Acest patrimoniu este o reflecție a istoriei, culturii și tradițiilor locuitorilor din mediul rural și poate fi de natură arhitecturală, artistică, religioasă sau funcțională. El este un important martor al modului de viață și al dezvoltării societății rurale în diferite perioade istorice.

Punerea în valoare a specificului zonal, de la peisajul natural la cel construit și a celui cultural, este o premisă dar și un instrument pentru comunitate.

Este nevoie de o cunoaștere, identificare și valorificare activă a elementelor care individualizează fiecare zonă sau localitate în parte, fie monumente religioase, construcții comunitare cu valoare arhitecturală, case sau anexe tradiționale, produse locale meșteșugărești sau gastronomice, obiceiuri sau datini păstrate în timp, toate, împreună cu peisajul natural, sunt resurse pentru creșterea calității vieții și dezvoltarea comunităților.

Casa tradițională. Specificitatea dată de zonele etnografice ale Bucovinei

Bucovina, *Tara fagilor*, este provincia istorică a României unde de-a lungul secolelor au conviețuit numeroase etnii care și-au pus amprenta asupra identității zonei. Perpetuarea tradițiilor și obiceiurilor legate de ocupații, arhitectura populară, meșteșugurile, portul popular, ritualuri ale sărbătorilor populare, toate relevă complexitatea și individualitatea culturii și civilizației populare din Bucovina, elemente autentice care trebuie conservate, protejate și valorificate.

Casa țărănească din Bucovina are câteva particularități: masivitate, soliditatea materialului și a tehnicii de construcție, raportul de 3/2 dintre lungimea fațadei și adâncime (în unele cazuri se înregistrează și valori mai mari). Casa tradițională prezintă aspecte caracteristice și în privința planimetriei: locuința cu o singură încăpere („căsuță”, „hâj”, „bucătărie de vară”); casa cu tindă rece (unul din cele mai vechi planuri de locuință); casa cu tindă rece și cămară (un exemplar din acest tip de locuință a fost transferat, în anul 1960, de la Straja, la Muzeul Satului Bucovinean din Suceava); casa cu cămară (plan de construcție mai rar întâlnit); casa cu două camere de locuit, despărțite printr-o tindă (o casă cu acest plan, datând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a fost transferată de la Voitinel la Muzeul Satului); locuința cu cerdac, tip de casă specific satelor românești din regiune.

Detaliile de tehnică a construcției, a decorării fațadelor, a arhitecturii, structurării interiorului (cu diferite categorii de obiecte, cum ar fi cuptorul, „meșter-grinda” sau „coarda”, lavițele – „laițele” ș.a.), se prezintă ca un tot unitar, ca o singură creație artistică populară ca volum, forme, elemente ornamentale și cromatice, compoziție ornamentală.

Sat din Bucovina. Dispunerea caselor de-a lungul văilor în zona pre-montană și montană.

Sursa: Pedro Palamar

Zonele etnografice ale Bucovinei păstrează caracteristici aparte în funcție de relief, climă, evoluție demografică, interferențe etnico-culturale. Arhitectura tradițională a caselor de locuit, anexe gospodărești, construcții comunitare și instalații tehnice populare întregesc ansamblul caracteristic al zonei cu particularitățile sale specifice.

HARTA ZONELOR ETNOGRAFICE DIN JUDEȚUL SUCEAVA

Sursa: Complexul Muzeal Bucovina, Catalogul Muzeul Satului Bucovinean (Marianciuc, 2007).

Realitatea geografică a zonei, puternic împădurită odinioară, a dus la răspândirea coplesitoare în primul rând a construcțiilor din lemn. Pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice, a unor documente de epocă, a însemnărilor călătorilor străini, precum și a realității din teren putem creiona o imagine veridică asupra evoluției planimetrice și volumetrice a locuinței țărănești tradiționale, în paralel cu evoluția sistemelor constructive, a tehnicilor de construcție și a materialelor folosite. Astfel putem identifica o serie de caracteristici distincte ale zonelor etnografice din județului Suceava și ne vom rezuma la zonele din care fac parte cele 8 localități propuse în proiect (Mănăstirea Humorului, Cacica, Fundu Moldovei, Vatra Moldoviței, Panaci, Poiana Stampei, Putna, Sucevița) la zonele Rădăuți, Humor, Câmpulung Moldovenesc și Dorna.

Zona Etnografică Rădăuți

Arealul reprezentat de zona etnografică Rădăuți cuprinde partea de nord a județului suprapunându-se aproximativ bazinului inferior al râului Suceava. Relieful este format dintr-o zonă montană aparținând Obcinilor Bucovinei și o zonă de podiș – partea vestică a Podișului Moldovei în care este cuprinsă și Depresiunea Rădăuți. Aici trăiește o populație formată în principal din români dar întâlnim și un număr important de huțuli ce locuiesc în comunități compacte în așezările de la Izvoarele Sucevei, Ulma, Brodina.

În partea obcinilor găsim cele mai împrăștiate sate și așezate la cele mai mari înălțimi din județul Suceava. Cu cât ne apropiem de zona de podiș predomină așezările dispuse liniar și tentacular de-a lungul rețelei hidrografice făcându-și loc încet și așezările ceva mai compacte și cu un număr mare de locuitori.

Gospodăria este compusă din casă, șură cu grajd și șopru. Planimetric, casa tradițională din zona etnografică Rădăuți are două camere și tindă mediană și o prispă de scândură la fațada principală. Materialul de construcție cel mai folosit este lemnul sub formă de bârne rotunde sau cioplite la patru fețe iar pentru învelitoare dranița. De dată mai recentă s-a impus și casa cu gang iar în unele sate din SE-ul zonei apare frecvent și casa ce are stâlpii gangului decorați prin crestare în volume geometrice și pereții împodobiți în zona ferestrelor cu decoruri florare și geometrice realizate prin pensulare.

Casa Marginea, Muzeul Satului Bucovinean, Suceava. Foto: Pedro Palamar. Sursa: (Marianciuc, 2007).

Șura cu grajd este prelungită atât în spate cât și în lateral cu șoproane servind la adăpostirea nutrețului și a animalelor. Apare sporadic și grajdul simplu, construit din bârne rotunde îmbinate în „cheutori” și având un acoperiș în patru ape cu învelitoare din draniță. De la caz la caz gospodăria mai cuprinde și alte două anexe: o bucătărie de vară cămăra (hâjul la români și clitul la huțuli), fânarul (poclidul) sau coșerul de nuiele pentru ținut porumbul.

Meșteșuguri tradiționale recunoscute în zonă sunt olăritul, prelucrarea pieilor, cojocăritul și sumănăritul, industria textilă, împletituri din nuiele.

Zona etnografică Humor

Din punct de vedere geografic teritoriul aferent zonei etnografice Humor se desfășoară ca un imens amfiteatru natural coborând în trepte pe direcția vest – est: zona montană a Obcinilor, Podișul Sucevei și Depresiunea Liteni-Moara. Pe aceeași direcție curge și Moldova împărțind această zonă etnografică în două părți egale.

Gospodărie Mănăstirea Humorului, Muzeul Satului Bucovinean, Suceava.
Foto: Pedro Palamar. Sursa: (Marianciuc, 2007).

În linii mari așezările humorene se încadrează în categoria satelor răsfirate cu o ușoară tendință de adunare pe vale. Partea vestică a zonei încadrată Obcinilor Bucovinei se caracterizează prin așezări răsfirate cu tendință de risipire pe când în partea estică, de podiș satele sunt din categoria răsfirat-adunat, tendința de adunare fiind mai pregnantă la șes.

Tipul morfo-structural al așezărilor ne vorbește și despre ocupația locuitorilor, aici caracterul agricol al vetrei bogată în grădini și cel pastoral al zonei de fânețe și pășuni vorbind de la sine.

În zona montană distingem nuclee gospodărești plasate la intervale apreciabile, cu împrejmuire simbolică și un număr mare de anexe ocupând o suprafață extinsă dar apare și gospodăria cu ocol semi-întărit. În satele cu tendință de adunare gospodăriile sunt mai dese și bine delimitate prin garduri solide. Alături de casă, gospodăria din zona Humor mai cuprinde șura sau standoala cu grajdul plasat sub același acoperiș, șura de acareturi, poiata, fântâna, hambarul și în zona de podiș, coșerul. Curtea este delimitată

la drum printr-un gard de bârne sau de scândură cu acoperiș în două ape și învelitoare de draniță iar porțile sunt monumentale cu acoperiș aidoma gardului.

Locuința tradițională humoreană este de tipul tindă-cameră sau cu două încăperi de locuit și tindă mediană. Este ridicată din bârne cu pereții de regulă unși cu lut la exterior doar în jurul ferestrelor, cu acoperiș în patru table și învelitoare de draniță. La fațada principală sau chiar și pe laterale, uneori și în spate are o prispă de scândură la casele mai vechi iar la cele ridicate către sfârșitul secolului al XIX-lea prisma simplă a lăsat locul celei cu pălimar – „gangul” – și stâlpi de legătură cu cosoroabă ciopliți în volume geometrice.

Zona etnografică Cîmpulung Moldovenesc

Zona etnografică Cîmpulung Moldovenesc cuprinde arearul fostului ocol al Cîmpulungului, cadru istorico-geografic bine delimitat. Principalul factor care și-a pus amprenta asupra fizionomiei așezărilor din zonă a fost factorul geografic.

Accesul în gospodărie se face printr-o poartă monumentală cu învelitoare din draniță. Casa și acareturile sunt dispuse în jurul curții, poziția centrală revenindu-i locuinței. Gospodăriile cu ocol întărit, casele cu acoperișuri în patru ape și pantă abruptă, grajduri cu șură de dimensiuni mari, cămări sau celare sunt caracteristice acestei zone.

Casa tradițională din zona Cîmpulung cel mai frecvent întâlnită după jumătatea secolului al XIX-lea este casa cu două camere și tindă mediană alături de care și-au găsit loc și tipuri mai evoluat planimetric în care găsim și cămara, soluția fiind despărțirea tindei în două sau mărirea planului casei prin prelungirea tablei din spate a acoperișului.

Specifică zonei este și casa cu foișor – element arhitectural spectaculos și util în același timp. Amplasat în dreptul intrării în locuință, înălțat de la sol pe temelie de piatră sau pe piloni de lemn, foișorul are cel mai adesea stâlpii decorați prin cioplire în volume geometrice, accesul se face printr-o porțiță flancată de stâlpi terminați la partea superioară în motivul „capul de om”. Pereții casei sunt din bârne în cununi orizontale încheiate la colțuri în coadă de rândunică. Pentru o mai bună izolare se lutuiau pe întreaga suprafață la interior iar la exterior cel puțin sub formă de chenare în jurul ferestrelor și a ușii. Acoperișul este în patru ape cu învelitoarea din draniță având două – trei deschizături plasate de regulă pe tabla din față (fumare) servind de luminatoare și cale de evacuare a fumului.

Ocupația de bază a locuitorilor fiind creșterea animalelor și pădurăritul, construcțiile pentru adăpostirea animalelor și a furajelor sunt de mari dimensiuni. Grajdul și șura se găsesc sub același acoperiș, de cealaltă parte a ariei făcându-și prezența adesea și o cămară. Pe pod se păstrează fânul ce are și rolul de a feri peste iarnă animalele din grajd de frigul de afară. Gospodăria este completată de o șură pentru acareturi, o șoaopră pentru lemne, cotețe și adăposturi pentru oi.

La **gospodăria tradițională huțulă**, casa era construită din bârne de molid (groase, rotunde, necioplite), încheiate „stânește”, așezate pe tălpi – bârne groase, cioplite, care se clădeau pe o temelie de piatră de râu, pe care se așează talpa („pidvalina”). Acoperișul, de regulă, se construia în patru ape, din draniță, iar evacuarea fumului se realiza prin una sau două gemulețe (cahle sau fumărițe). Cahlele constituie un element distinctiv față de casele românești; un alt element specific – streșinile- sunt

joase, iar „apa” din spatele casei cobora aproape de pământ și forma cea ce localnicii numeau „coleșnea” (adăpost pentru oi); partea din față a casei era prevăzută cu prispă (ganoc), cu porțiță susținută de stâlpi înflorați. Și aici, în jurul locuinței, în afară de grajd și șură, se aflau acareturile: fânarul (oborocul); camera pentru alimente și haine („clichi” sau „comora”), care putea fi inclusă în planul casei sau era ridicată în ogradă, separat; vatră (o încăpere de aproximativ 2/2 m) servea la prepararea cașului și, iarna, la afumarea porcului; magazia pentru lemne și unelte agricole; pivnița (unde se depozitau cele necesare pentru iarnă); fântâna.

Gospodărie Cîmpulung, Muzeul Satului Bucovinean, Suceava.
Foto: Pedro Palamar. Sursa: (Marianciuc, 2007).

Zona etnografică Dorna

Zona etnografică Dorna este o zonă eminentemente montană, cu înălțimi ce depășesc și 2000 de metri, cu văi înguste săpate de râuri năvalnice dar și o depresiune cu o intensă viață umană – Depresiunea Vatra Dornei denumită și „Țara Dornelor”.

Cuprinde un grup de așezări risipite pe plaiurile și platformele înalte ale munților ce despart județul Suceava de Transilvania și așezări constituite de-a lungul drumului ce urmează cursul Bistriței, cu gospodării înlanțuite pe kilometri distanță. Acest din urmă tip de așezare plasată „la drum” mai are și numeroase ramificații care merg în amonte pe firul afluenților. Cele mai multe și mai vechi așezări omenești se găsesc pe terasele înalte ale râurilor și în rariștile pădurilor unde întâlnim foarte adesea topicul „poiană”.

Pe valea Bistriței pot fi întâlnite gospodării cu curtea dublă în care adăposturile pentru animale pe de o parte și casa cu bucătăria de vară pe de altă parte sunt adăpostite în curți separate iar în zonele înalte mai găsim gospodării cu un număr mare de construcții anexe ce ocupă o suprafață mare și în fine, pe alocuri, gospodării cu ocol întărit.

Consecință a importanței creșterii animalelor și îndeosebi a vitelor, gospodăria este dominată de construcțiile destinate adăpostirii animalelor și a furajelor. Grajdurile sunt de dimensiuni mari, cu mai multe încăperi. Pereții sunt ridicați din bârne de rășinoase

rotunde sau fasonate la patru fețe iar acoperișul în două table și teșituri la laturile înguste are învelitoarea din draniță. Specifică zonei este deschiderea sub formă de foisor practică în partea din față a acoperișului și servind la aruncatul fânului în pod.

Bucătăria de vară, nelipsită din gospodăria zonei poartă numele de bordei.

Casele tradiționale sunt construite din cununi de bârne îmbinate la colțuri "stânește" cu capetele bânelor retezate. Sunt locuințe mari cu două camere și tindă mediană, cu două cămări sub prelungirea tablei acoperișului din spate și având la intrare un foisor impozant. Temelia înaltă este din piatră. Camerele au ferestre mari, patru la număr pentru fiecare cameră, câte două la fațadă și două la pereții laterali. În general, sunt tencuite la exterior doar în jurul ferestrelor și a ușii și au numeroase ornamente executate în tehnica traforajului în jurul ferestrelor și a frontonului acoperișului foisorului. Treptat, casele din zona Dornelor au evoluat, modelul predominant actual fiind de casă cu pod înalt, cu verandă din lemn traforat spre partea din față, închisă cu sticlă. Traforajele extrem de frumoase și diverse sunt un element decorativ de referință, care de asemenea trebuie documentat și inventariat.

Des întâlnite sunt construcțiile temporare (sălaş, târlă, stână) legate de ocupația principală, creșterea animalelor. Pădurăritul și prelucrarea lemnului sunt puternic dezvoltate în zonă, iar plutăritul era una din meseriile des practicate pe valea Bistriței.

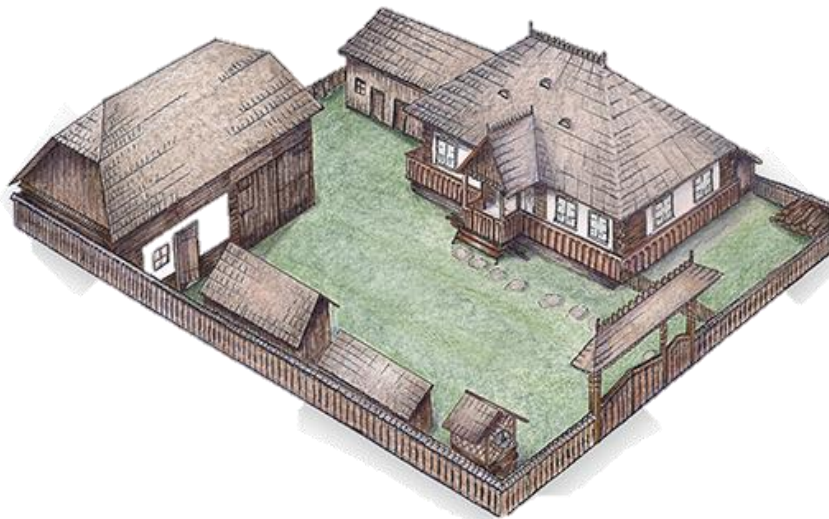
Chiar dacă multe dintre casele, anexele, instalațiile tradiționale ale satelor s-au pierdut, transformat, înlocuit într-o perioadă scurtă de timp, încă mai există construcții care pot deveni un patrimoniu valoros pentru comunitate și care pot fi conservate și valorificate, fiind memoria și istoria acelei comunități.

Este necesară mărirea gradului de conștientizare a societății civile, organizații și autorități publice privind importanța peisajelor și rolul transformării lor, prin formare și educare, prin identificarea, conservarea și valorificarea acestora pentru dezvoltarea comunității.

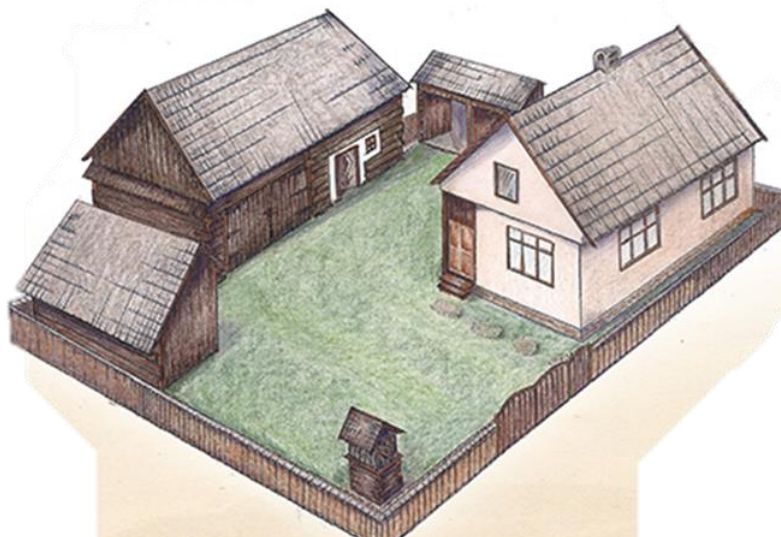
Structura gospodăriilor din Bucovina. Elemente componente și evoluție

Pornind de la criteriul legat de *relația pozițională dintre casă și șură* în organizarea gospodăriei, Tancred Bănățeanu (Jugrin, 2021) identifică mai multe tipuri de gospodării:

- gospodăria cu casă așezată în mijlocul curții, cu latura lungă (fațada) orientată spre uliță, șura pe stânga, perpendicular pe planul de amplasare al casei și cu latura lungă îndreptată spre interiorul curții;
- gospodăria cu curte dublă, cu construcțiile anexe grupate într-un ansamblu așezat la intrarea în gospodărie, despărțit de partea locuibilă (casă, bucătărie de vară, hambare pentru cereale) printr-un garduleț; gospodăriile în care casa și șura sunt așezate față în față, pe latura îngustă înspre stradă;
- gospodăriile cu casa amplasată în prim-planul gospodăriei, cu latura scurtă înspre uliță, șura în fundul curții, perpendicular pe planul de construcție al casei și cu latura lungă orientată spre poarta de intrare în curte; gospodăria cu ocol întărit.

Gospodărie românească. Sursa: *Poteca tematică „Cacica: Oameni și Sare”*, ADER (2015).

Gospodărie de tip "nemțesc", întâlnită cu precădere în comunitățile poloneze și germane.
Sursa: *Poteca tematică „Cacica: Oameni și Sare”*, ADER (2015).

Cu toate influențele care au caracterizat evoluția casei bucovinene după anul 1775 (an la care regiune ce va fi numită Bucovina intră în Imperiul Austro-Ungar), ea a rămas de o „surprinzătoare originalitate”. Preluarea elementelor novatoare s-a făcut aici liber și ponderat. A fost constituit un stil propriu „pe structura trainică a arhitecturii tradiționale țărănești din Bucovina s-au adăugat relativ puține elemente esențiale aduse de populațiile alogene”:

- spațiul de construcție (alegerea locului de construcție, orientarea casei); materialele (lemnul, piatra);
- uneltele (toporul sau securea, cuțitoaia, rindeaua, scaunul de mezdrit, sfredelul sau burghiul);
- construirea caselor (temelia, talpa casei, pereții, acoperișul, tavanul, lipirea pereților, pardoseala, prispa, ușile și ferestrele);
- ornamentația exterioară (dispusă pe anumite părți ale casei, fără a forma un ansamblu unitar);
- tipuri de case (casa veche simplă – casa cu tindă rece; casa cu tindă și cămară;

- casa cu două odăi și cu tindă rece la mijloc; casa cu cerdac;
- organizarea interiorului – spațiile funcționale (casa – colțul cu cuptor și vatră, colțul cu patul, colțul cu masa și lavițele așezate în unghi, colțul cu dulapul de vase; tinda; casa mare – colțul cu blidar, colțul cu masă, colțul cu pat, colțul zestrei, colțul cu sobă; camera – în tindă; în dosul casei, numită și celar);
- decorația interioară (incizia, crestătura, pirogravura, horjarea, pictura, sculptura, traforajul, țesătura, cusătura);
- credințe și datini legate de construirea caselor (la începutul lucrărilor, la înălțarea construcției, intrarea în casă nouă).

Începând de la jumătatea secolului al XIX-lea se construiesc case cu planimetrie mai dezvoltată, având chiar și patru camere, cu gangul dispus în jurul construcției.

În planimetria casei tradiționale se disting câteva elemente constructive:

- **prispa** (de mare utilitate și importanță, oferind locuinței un aspect aparte) și
- **foișorul/cerdacul** (acesta apare în Bucovina odată cu dezvoltarea locuinței bicamerale de genul cameră – tindă, fiind întâlnit mai frecvent în părțile Dornei, Câmpulungului și Rădăuților).

Începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în Bucovina, sub influența culturală germană, a avut loc o extindere planimetrică și o îmbunătățire a organizării interiorului locuințelor. Acum se răspândește tehnica constructivă cu bârne cioplite în patru fețe și îmbinarea la colțuri în cheutori trapezoidale, se înmulțesc gospodăriile cu șuri masive și alte anexe polifuncționale, gospodăria se dezvoltă pe verticală cu camere mansardate și apar casele cu „pinion”.

Mihai Camilar (2014) se oprește și asupra elementelor decorative (funia, torsada, pomul vieții, dintele de lup) și constructiv-decorative (prispa, foișorul, cu stâlpi frumos decorați, consola) ale gospodăriilor tradiționale bucovinene, tratează aspecte legate de arhitectura de interior și modalitatea de organizare interioară a caselor țărănești, aflată în concordanță cu peisajul local și cu ocupațiile de bază practicate în timp

Tehnici de inventariere a elementelor valoroase ale patrimoniului construit local

Crearea unui inventar al patrimoniului construit în zonele rurale implică identificarea și documentarea construcțiilor, siturilor și reperelor semnificative din punct de vedere istoric. Există multe metode diferite pe care le puteți utiliza pentru a colecta date despre patrimoniul construit, printre care anchete, interviuri, chestionare, vizite la fața locului și cercetare de arhivă.

Alegeți metodele care sunt cele mai potrivite pentru obiectivele dvs. și asigurați-vă că sunt sensibile din punct de vedere cultural și respectuoase față de comunitățile locale. Acest inventar servește ca resursă valoroasă pentru conservarea patrimoniului cultural, promovarea turismului și coordonarea dezvoltării viitoare a comunității.

Vă propunem în cele ce urmează o serie de pași pentru realizarea unui inventar al patrimoniului construit în zonele rurale:

1. Definiți domeniul de utilizare și obiectivele pe care le aveți în vedere:

Determinați zona geografică pe care doriți să o acoperiți și obiectivele specifice ale inventarului dvs. Luați în considerare dacă vă concentrați pe o anumită perioadă istorică, anumite "obiecte" sau urmăriți o anumită utilizare ulterioară a informațiilor.

2. Documentare și colectare resurse: Colectați hărți existente, înregistrări istorice, fotografii și orice documentație disponibilă referitoare la patrimoniul construit al zonei. Colecțiile istorice locale, arhivele personale și colecțiile etnografice pot fi surse valoroase de informații.

3. Creați o bază de date sau o platformă digitală: Stabiliți un sistem centralizat pentru stocarea și gestionarea datelor colectate. Aceasta ar putea fi o bază de date digitală, un sistem de informații geografice (GIS) sau o platformă online.

4. Identificarea obiectivelor în teren: Efectuați vizite în teren pentru a identifica și localiza structuri, situri și repere istorice. Aceasta implică vizitarea zonei, fotografierea și înregistrarea detaliilor relevante despre fiecare obiectiv.

5. Documentare: Documentați fiecare obiectiv. Includeți informații precum: - Numele și locația (coordonatele GPS) - Contextul istoric și semnificația - Stil arhitectural și caracteristici - Materiale de construcții - Dreptul de proprietate și utilizarea curentă - Starea și nevoile de întreținere - Povești și legende locale asociate cu obiectivul documentat. În paginile următoare am inclus mai multe chestionare și fișe de observație pe care le veți putea utiliza;

6. Clasificare și gruparea informațiilor: Grupați obiectivele documentate pe baza stilului arhitectural, a perioadei istorice, a semnificației culturale și a altor criterii relevante. Acest lucru ajută la organizarea inventarului și la o accesare facilă a informației.

7. Evaluare și monitorizare: Evaluați importanța și starea fiecărui site. Atribuiți niveluri de prioritate de intervenție pe baza unor factori precum semnificația istorică, starea de conservare, potențialul turistic și interesul comunității. Această prioritizare ar trebui să fie utilă pentru formularea unor acțiuni de păstrare / restaurare / conservare, ce ar putea fi incluse într-o strategie locală sau într-un plan de intervenții.

8. Implicarea comunității: Implicați comunitățile locale (tinerii, profesorii, persoanele vârstnice care mai cunosc legendele locale), istoricii, arhitecții și experții în patrimoniu în procesul de inventariere. Perspectivele și cunoștințele lor pot contribui cu informații și perspective valoroase.

9. Cartografiere și vizualizare digitală: Utilizați software-ul GIS pentru a crea hărți interactive care afișează locațiile și detaliile siturilor de patrimoniu identificate. Acest lucru poate face inventarul mai ușor de utilizat și mai accesibil publicului. Mult mai facil poate fi să adăugați elementele identificate pe harta PORT Cultural (www.portcultural.usv.ro), prin simpla poziționare pe hartă sau prin folosirea cotelor GPS.

10. Promovare și educație: Diseminați inventarul cu publicul prin intermediul site-urilor web, al broșurilor, al expozițiilor și al rețelelor sociale. Educarea locuitorilor locali, a turiștilor și a tinerilor cu privire la semnificația patrimoniului construit al zonei rurale.

11. Planificarea întreținerii și conservării: Utilizați inventarul pentru a dezvolta strategii de conservare și valorificare pentru dezvoltarea turismului în comunitate.

Conservarea construcțiilor tradiționale este importantă pentru menținerea patrimoniului cultural și promovarea dezvoltării durabile.

Iată câteva recomandări pentru a ajuta la conservarea construcțiilor tradiționale:

Documentarea patrimoniului construit:

- Identificarea și inventarierea obiectivelor de arhitectură (case de locuit, anexe gospodărești, adăposturi temporare, construcții comunitare, etc.)
- Localizarea pe harta localității (folosind o nouă harta Google sau folosind platforma www.portcultural.usv.ro)
- Fotografii realizate în teren, conform indicațiilor de pe paginile următoare
- Nevoi de reparații, conservare, reabilitare sau reamenajare
- Completarea unei Fișe semnal a obiectivului
- Chestionare (fișe interviu, documentare tradiții, obiceiuri, gastronomie etc.)

Cercetare în teren și documentare. Efectuați cercetări pentru a afla mai multe despre istoria și semnificația construcțiilor tradiționale din zona dvs. Documentați caracteristicile lor arhitecturale, metodele de construcție și contextul cultural și social.

Implementați activități de întreținere preventivă. Întreținerea preventivă este crucială pentru păstrarea construcțiilor tradiționale. Inspecțiile regulate pot ajuta la identificarea zonelor de deteriorare și pot permite reparații în timp util. Este important să încurajați proprietarii să folosească materiale și tehnici care sunt compatibile cu construcția originală.

Promovați conștientizarea și educația. Educați comunitățile privind importanța și semnificația construcțiilor tradiționale și rolul acestora în patrimoniul cultural local. Creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța conservării construcțiilor tradiționale poate ajuta la generarea de sprijin public pentru eforturile de restaurare și întreținere.

Încurajați reutilizarea adaptată a construcțiilor tradiționale pentru a asigura utilizarea continuă și relevanța lor în societatea modernă. Aceasta poate include reutilizarea clădirilor tradiționale pentru funcții contemporane, păstrând în același timp caracteristicile arhitecturale ale acestora.

Lucrați cu comunitățile locale pentru a vă asigura că eforturile de conservare sunt alinate cu nevoile și valorile lor. Implicați rezidenții locali în proiecte de restaurare pentru a asigura participarea și sprijinul acestora. Acest lucru poate contribui la promovarea unui sentiment de proprietate și mândrie locală față de moștenirea culturală locală.

Elaborați planuri de conservare pentru a ghida eforturile de păstrare a resurselor valoroase ale patrimoniului construit. Aceste planuri ar trebui să sublinieze obiectivele, prioritățile și strategiile pentru conservarea construcțiilor tradiționale. Este important să se stabilească un plan de întreținere pe termen lung care să asigure conservarea continuă a construcțiilor tradiționale. Exemple de bune practici puteți identifica pe pagini ale Fundației Mihai Eminescu, care a implementat numeroase acțiuni în acest sens. În Bucovina, asociația ADER în cooperare cu Asociația de Dezvoltare Locală Putna a

realizat de asemenea mai multe ateliere, sub coordonarea și consilierea experților de la Muzeul Satului Bucovinean (www.satele-bucovinei.ro, www.iabucovina.com).

Utilizați materiale tradiționale și recomandați tehnicile de renovare care să nu afecteze în timp starea construcțiilor. Ori de câte ori este posibil, utilizați materiale tradiționale în eforturile de restaurare. Acest lucru poate ajuta la păstrarea aspectului original și a integrității structurale a clădirii. Atunci când materialele tradiționale nu sunt disponibile sau nu reprezintă o variantă practică, utilizați materiale care sunt compatibile cu construcția originală. Pe pagina proiectului PORT Cultural puteți găsi un *“Îndrumar de intervenții și mici reparații în mediul cu tehnici adaptate pentru protejarea construcțiilor tradiționale”* (www.portcultural.usv.ro). Informațiile pot fi utile pentru proprietarii de case tradiționale sau – situații din ce în ce mai întâlnite – pentru familii din mediul urban, care achiziționează

Monitorizați și evaluați eforturile de conservare pentru a vă asigura că sunt eficiente și durabile. Evaluați în mod regulat starea construcțiilor tradiționale și faceți ajustările necesare la planurile de întreținere și restaurare.

Încurajați implicarea comunității în eforturile de conservare prin implicarea localnicilor și primăriilor. Acest lucru poate ajuta la generarea sprijinului public și a conștientizării cu privire la importanța păstrării construcțiilor tradiționale pentru generațiile viitoare.

Luați în considerare atașamentul comunității față de arhitectura locală. De exemplu, casele frumoase, reprezentative, clădirile care au avut o utilitate publică sau culturală, cum ar fi bisericile, școlile sau casele memoriale, pot avea un loc special în inimile locuitorilor și ar putea genera un sprijin mai mare.

Evaluați semnificația istorică. Clădirile care au jucat un rol semnificativ în istoria locală sau regională, cum ar fi repere, locuri de luptă sau situri de importanță culturală sau politică, pot fi considerate mai valoroase.

Determinați starea clădirii și potențialul de restaurare. Starea arhitecturii rurale este, de asemenea, importantă în evaluarea acesteia. Clădirile care sunt în stare bună și au potențial de restaurare pot fi considerate mai valoroase decât cele care sunt în paragină sau au fost modificate semnificativ.

Evaluați potențialul economic. Clădirile care pot fi folosite pentru turism, cum ar fi pensiuni sau centre culturale, pot avea o valoare mai mare.

Colaborarea cu experți în arhitectură, conservare și restaurare poate ajuta la evaluarea arhitecturii rurale. Aceștia pot oferi asistență tehnică și expertiză în tehnicile de restaurare și conservare, pot ajuta la identificarea potențialelor surse de finanțare pentru eforturile de restaurare și promovare.

Dezvoltați un sistem cuprinzător de inventariere. Odată ce ați colectat datele despre patrimoniul rural, trebuie să le organizați într-un mod ușor de accesat și analizat.

Dezvoltați un sistem cuprinzător de inventar care să includă descrieri detaliate ale fiecărui articol, precum și orice informații relevante istorice, culturale sau de mediu.

Stabiliți măsuri de control al calității. Ca și în cazul oricărui proiect de cercetare sau de inventariere, este important să stabiliți măsuri de control al calității pentru a vă asigura că datele pe care le colectați sunt exacte și de încredere. Aceasta poate include verificarea dublă a intrărilor de date, efectuarea de vizite la fața locului pentru a verifica informațiile sau consultarea experților locali pentru a vă valida constatările.

Examinați și actualizați în mod regulat inventarul dvs. Patrimoniul rural este un domeniu dinamic și în continuă schimbare, de aceea este important să vă revizuiți și actualizați în mod regulat inventarul pentru a vă asigura că rămâne relevant și util. Luați în considerare includerea feedback-ului de la comunitățile locale sau experți și fiți deschiși la noile constatări ale cercetării sau la sursele de date care pot deveni disponibile în timp.

Instrucțiuni de realizare a documentării în teren, de consemnare a informațiilor, de documentare fotografică

Dacă ne propunem să identificăm o serie de elemente ale patrimoniului construit ce pot fi puse în valoare prin poteci tematice, și care să crească și calitatea informației oferite turiștilor despre destinații, va trebuie să avem în vedere (Mohr, 2018):

- identificarea unor elemente valoroase ale patrimoniului construit;
- documentarea formei prezente, a elementelor constructive specifice prin realizarea unei fișe descriptive detaliate;
- investigarea istoricului construcțiile relevante.

Obiectivele de monitorizare, cercetare și de inventariere:

- Începeți prin a defini clar ceea ce doriți să realizați prin cercetarea sau inventarierea patrimoniului rural.
- Încercați să identificați clădiri istorice sau resurse naturale?
- Căutați să documentați practicile culturale sau tradițiile locale?
- Definirea obiectivelor vă va ajuta să vă concentrați eforturile și să vă asigurați că veți colecta date relevante.

Recomandăm parcurgerea următorilor pași în documentarea în teren:

Etapa 1: Documentarea prealabilă

- Documentare despre zona în care urmează să se facă deplasarea și parcurgerea studiilor realizate (monografiile regionale, locale), colecții de fotografii vechi.
- Pregătirea operatorilor/voluntarilor și parcurgerea prezentei metodologii.

Etapa 2. Documentarea fotografică și tehnică. Studiu în teren

- Realizarea unei liste inițiale de locații care vor fi vizitate;
- Realizarea unei liste cu persoane care ar putea deține informații despre vechi locații, proprietari de case sau instalații sătești, administratori de locații vechi,

persoane tezaur viu sau persoane în vârstă care dețin informații ce nu au fost consemnate în scris (sunt de obicei sursele cele mai valoroase de informații);

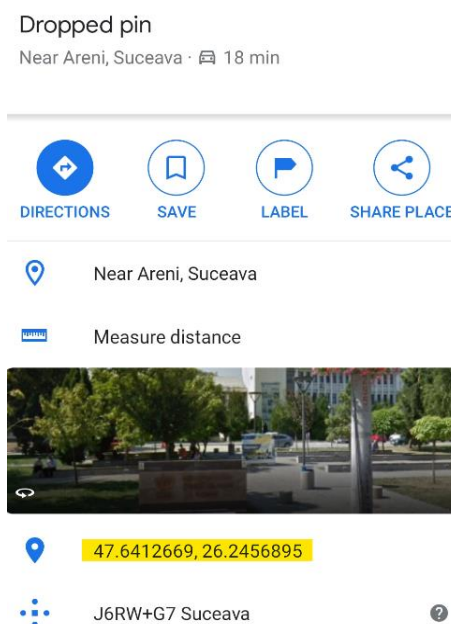
- Completarea în teren a **fișei semnal**;
- Vor fi realizate **fotografii** a obiectivului vizat. Se recomandă:
 - imagine de ansamblu cu casa și anexele, fotografie a casei din profil;
 - detalii și decorațiuni existente;
 - fotografii de detaliu pentru: acoperiș, gang, finisaje, detalii geamuri și tâmplărie, construcții anexe, împrejurimi și garduri.

Dacă se permite, vor fi făcute fotografiile în interiorul casei. Pentru a permite accesarea ulterioară a informațiilor detaliate de către turiști, acestea vor putea fi plasate pe un site al satului, sau vor putea fi accesate chiar în teren, cu ajutorul unor coduri QR care vor putea fi amplasate pe panourile de informare din proximitatea locației. O altă idee ar fi amplasarea codurilor QR pe gardul unor case tradiționale, pentru a promova povestea lor și alte detalii constructive.

Pentru a putea amplasa pe o harta digitală informațiile, este foarte important ca fotografiile făcute cu smart phone-ul care să aibă datele mobile active, astfel încât să fie preluate și coordonatele GPS ale locației. Astfel, acestea vor fi asociate imaginilor preluate în teren.

Vă rugăm să acordați o atenție deosebită coordonatelor GPS care trebuie să fie sub forma gradelor zecimale (X de forma 25.841147 și Y de forma 47.84672). Coordonatele GPS se pot identifica prin selectarea punctului de localizare pe Google Maps, conform imaginii alăturate.

Va fi completată **fișa semnal** cu detalii relevante și va fi realizat **chestionarul**. Este foarte important să explicăm proprietarilor modul în care va fi folosită informația, în special dacă este vorba de proprietăți particulare. Oamenii pot fi destul de sceptici uneori. Din acest motiv, propunem și un formular care să explice acordul de prelucrare a datelor, numit Formular de consimțământ informat.

Etapa 3. Arhivarea informațiilor. Realizarea dosarelor de raportare a vizitei în teren

Se recomandă ca datele să fie centralizate / arhivate imediat după finalizarea vizitei în teren, pentru consemnarea cu acuratețe a informațiilor ce nu au fost notate/scrise la fața locului. Rapoartele de teren ar trebui să conțină:

1. Chestionarele și fișele semnal (scrise de mână în original);
2. Înregistrarea audio a interviului (dacă a fost realizat), pentru a ușura accesarea ulterioară a tuturor detaliilor (de multe ori, în discuții, pot apărea informații foarte interesante, care nu pot fi consemnate în scris; se recomandă înregistrarea audio a discuției, cu acordul interlocutorului);

3. Fișierele cu poze, salvate sub forma: Anul_Localitatea_Casa xxxxx._Pentru fiecare obiectiv se recomandă realizarea unui folder denumit 20xx_Localitatea_Casa.

De asemenea, pentru a avea o privire de ansamblu asupra clădirilor identificate se va completa și un tabel centralizator, care va fi punctul de plecare pentru acțiunile ulterioare de monitorizare și verificare în teren.

Etapa 4. Rezultate vizate. Prelucrarea și digitalizarea informațiilor

În urma realizării studiului în teren, va fi obținut un corpus de interviuri și de imagini. Acesta va cuprinde fișele semnal în original, chestionarele semnate olograf și fișele de consimțământ informat, baza de date de interviuri audio, baza de date de transcrieri.

Prelucrarea informațiilor scrise: Documentele scrise vor fi salvate și în format scanat într-un sistem computerizat, pentru a permite schimbul facil de informații între partenerii proiectului și prelucrarea ulterioară a informațiilor. În vederea accesării mai rapide a datelor se recomandă realizarea unui tabel centralizator.

Prelucrarea informațiilor audio: Este foarte important să transcrieți interviurile pentru a putea avea acces mai facil la informații. Există în prezent soluții oferite de Google de transcriere automată a unui mesaj audio.

Prelucrarea informațiilor fotografice: Unul dintre cele mai importante aspecte este să le salvați în timp util, la cât mai scurt timp după preluarea cadrelor în teren. Fotografiile trebuie numerotate și salvate conform recomandărilor de mai jos.

Folderele vor fi denumite sub forma *BR_Horodnic de Jos_BM_2021*, după completarea tuturor câmpurilor aferente casei, din cadrul tabelului centralizator CECS. Fotografiile vor fi notate cu 1, 2, 3 astfel: *BR_Horodnic de Jos_BM_2021_1* (poza 1), *BR_Horodnic de Jos_BM_2021_2* (poza 2)... Puteți crea și propriul sistem de codificare. Este indicat să avem și o listă-centralizatoare, care să permită verificarea rapidă.

Instrumente de cercetare și documentare

Vă propunem în cele ce urmează o serie de chestionare și fișe de observare care pot fi folosite pentru documentarea elementelor de patrimoniu construit. În funcție de obiectivul pe care îl urmăriți și de complexitatea documentării, puteți selecta instrumentele pe care le considerați potrivite:

1. **Fișele semnal:** documentează povestea obiectivului, anul de construcție, tipul constructiv și intervențiile survenite de-a lungul timpului;
2. **Fișa de interviu pentru patrimoniu construit;**
3. **Fișă de interviu pentru patrimoniul imaterial:** poate fi folosită pentru consemnarea unor informații legate de elemente ale patrimoniului imaterial (gastronomia locală, meșteri și meșteșuguri, legende locale); toate acestea sunt importante în conceperea de trasee turistice și de activități locale ce pot fi promovate în destinație.

Toate aceste documente pot fi interpretate ca fiind documente de lucru, care pot fi adaptate în timp în funcție de nevoile specifice.

FIȘĂ SEMNAL SIMPLIFICATĂ

Coordonator cercetare:

Operator cercetare în teren:

Data:

Fișa semnal

Nume proprietar.....

Porecla.....Anul nașterii.....

Studii.....Profesia.....

Adresa

Tipul construcției.....

Anul construcției..... Proprietari anteriori.....

Modificări ale construcției, reparații sau intervenții.....

Evenimente sau alte date pe care le considerați relevante pentru construcție (ex. a locuit o bătrână care spunea descântece, s-a născut învățătorul sau preotul, aveau loc șezători, etc.)

.....
.....
.....

Dacă se păstrează mijloace încălzit, mobilier, țesături de interior originale, obiecte (enumerați și descrieți pe scurt inclusiv cu termeni locali)

.....
.....
.....

Data.....

Consemnat de.....

FIȘĂ SEMNAL CASE TRADIȚIONALE / FIȘĂ DE OBSERVAȚIE

Localitatea:.....Zona etnografică:

1. Nume proprietar:.....

2. Anul aproximativ al construcției:.....

3. Adresa: str.nr.**4.Coordonate GPS** (cote geografice):.....

5. Așezarea față de arterele principale de circulație:

- la drumul principal; pe o uliță laterală; aprox. m de vatra satului;
 alte repere (vă rugăm menționați)

6. Utilitatea/Tipul de proprietate al construcției:

- publică, utilizată ca:* primărie; școală; punct sanitar; poștă; altele:

 privată: casă de locuit; spațiu cu utilitate lucrativă utilitate culturală; utilitate socială;

Utilizată în trecut ca:

7. Asocierea cu etnia fostului/actualului proprietar:

- casă românească; casă nemțească; casă polonă; casă de huțuli; casă maghiară;

8. Construcții și anexe existente în ansamblul gospodăriei (de fotografiat șura/grajdul și fântâna sau alte anexe din gospodărie):

- Șură cu grajd; Șură; Grajd; Hâj / Celar; Bucătărie de vară; Fântână; Fânar; Pivniță;
 Altele:

9. Acces la utilități:

- electricitate; apă curentă; canalizare.

10. Casă din: lemn; cărămidă; altele:

Prezintă: prispă; gang deschis: în fața casei; în spatele casei; gang închis cu sticlă; foisor

11. Elemente specifice ale ansamblului constructiv (bifați cu X varianta identificată la fața locului):

Fundatia/Temelia	Casa		Șura	
		Observații		Observații
Piatra lipită cu pământ				
Piatră lipită cu ciment				
Beton				
Altele:				
Pereții				
Bârne cioplite de lemn îmbinat în amnari				
Bârne rotunde/cioplite în coadă de				

rândunică (încheiate nemțește)				
Bârne rotunde/cioplite încheiate stânește				
Foișor				
Prispă				
Cerdac/Gang deschis/închis cu tâmplărie și geam				
Altele:				
Finisaje fațade				
Chenar de lut în jurul ferestrelor				
Pereți unși cu lut în întregime				
Pereți tencuiți (alt material decât lutul) și văruiți				
Elemente decorative florale				
Elemente decorative geometrice				
Elemente decorative solare				
Elemente decorative cu simbolistică creștină				
Medalion decorativ cu anul construcției				
Altele:				
Acoperișul:				
Acoperiș în patru ape / table egale				
Acoperiș în patru table cu prelungire în spatele casei (plecătoare)				
Acoperiș în două ape				
Acoperiș în două ape cu capetele coamei teșite				
Învelitoarea				
Draniță / Șindrilă				
Țiglă				
Tablă				
Altele:				
Detalii învelitoare / acoperiș				
Ciocârlani				
Fumărițe/Lucarne				
Bolduri				
Altele...				

12. Împrejmuirea (porți, garduri):

Poartă înaltă de lemn; Gard din scânduri traforate și acoperiș de draniță; Gard din scânduri și acoperiș de tablă; Gard bârne Gard și poartă din fier; Altele.

13. Structura spațiului interior:

Parter și pod; Spațiu de locuit la parter și mansardă;Număr încăperi:.....
Structura spațiului interior (hol, camere, spații de depozitare):.....

14. Starea de conservare a construcției: bună, mai puțin bună, proastă

Data:..... Informații consemnate de:

Fișă de interviu

Nume și prenume _____

Poreclă _____

Născut în localitatea _____

Data nașterii _____

Studii _____

Profesia _____ Etnie _____

Informații despre (case de locuit, anexe gospodărești, meșteri constructori, organizare interioare cu mijloace de încălzit, mobilier, obiecte de uz gospodăresc, țesături de interior, etc.) _____

Informații despre meșteșuguri, meserii (ex: fierari, dogari, țesătoare, opincari, cojocari, etc.) _____

Informații despre obiceiuri și tradiții locale (ex: obiceiuri din ciclul vieții, sărbători religioase, sărbători populare, hramuri, mâncăruri specifice, etc.) _____

Informații evenimente importante din viața localității (ex. incendii, inundații, inaugurări de construcții, etc.) _____

Informații despre legende, povești, descântece, ritualuri și ceremonii _____

Alte relatări relevante pentru istoria și specificul localității _____

Data _____

Consemnat de _____

Chestionare identificare elemente valoroase ale patrimoniului imaterial
(gastronomie și meșteșuguri)

CHESTIONAR (gastronomie locală)

1. Ce alimente de bază se găsesc în gospodăria dumneavoastră? (ex. sare, mălai, ulei, etc.)
2. Care sunt felurile de mâncare cele mai obișnuite (primăvara, vara, toamna, iarna)?
3. Rețetele de preparare ale acestora.
4. Rețetele de post (postul Paștelui, Crăciunului).
5. Rețetele pentru sărbători (Paști, Crăciun și alte sărbători de peste an: hramuri, etc.).
6. Ce mâncăruri se servesc la nunți, înmormântări?
7. Cine pregătește pentru un număr mare de persoane?
8. Rețete de conservare și păstrare a alimentelor (ex: murături, conserve legume, carne, salate, brânză, etc.)
9. Secretele culinare (condimente folosite, interdicții pentru combinarea alimentelor, termene de păstrare, etc.)
10. Rețete specifice etniei.
11. Plante sau leacuri tămăduitoare (ex: pentru indigestii, dureri de cap, mahmureală, răceală, etc.).

Data _____

Consemnat de _____

Chestionar obiceiuri

1. Cum se numește obiceiul sau tradiția?
2. Care este originea și istoria obiceiului?
3. Care este semnificația obiceiului pentru comunitatea locală?
4. Când este de obicei sărbătorit sau respectat obiceiul?
5. Care sunt activitățile sau practicile tradiționale asociate cu obiceiul?
6. Există alimente, îmbrăcăminte sau decorațiuni speciale asociate cu obiceiul?
7. Cine participă la obicei sau tradiție și cum se transmite generațiilor viitoare?
8. Cum a evoluat sau s-a schimbat obiceiul de-a lungul timpului?
9. Care sunt valorile culturale și sociale pe care obiceiul le reflectă sau le întărește?
10. Care sunt riscurile sau provocările potențiale pentru păstrarea obiceiului, cum ar fi schimbările demografice sau atitudinile culturale?
11. Care sunt beneficiile potențiale ale păstrării obiceiului, cum ar fi conservarea moștenirii culturale sau promovarea turismului?
12. Există eforturi de conservare sau promovare a obiceiului, cum ar fi festivaluri sau programe educaționale?
13. Ce resurse sau sprijin ar fi necesare pentru a păstra sau promova obiceiul, cum ar fi finanțarea sau implicarea comunității?
14. Există probleme legale sau de reglementare care pot afecta păstrarea sau promovarea obiceiului?
15. Care sunt următorii pași pentru păstrarea sau promovarea obiceiului și cine va fi responsabil pentru implementarea acestor pași?
16. Există informații suplimentare sau context care ar fi de ajutor pentru înțelegerea obiceiului sau tradiției?

Data _____

Consemnat de _____

Arhivare pe platforme disponibile pentru regiunea Bucovina

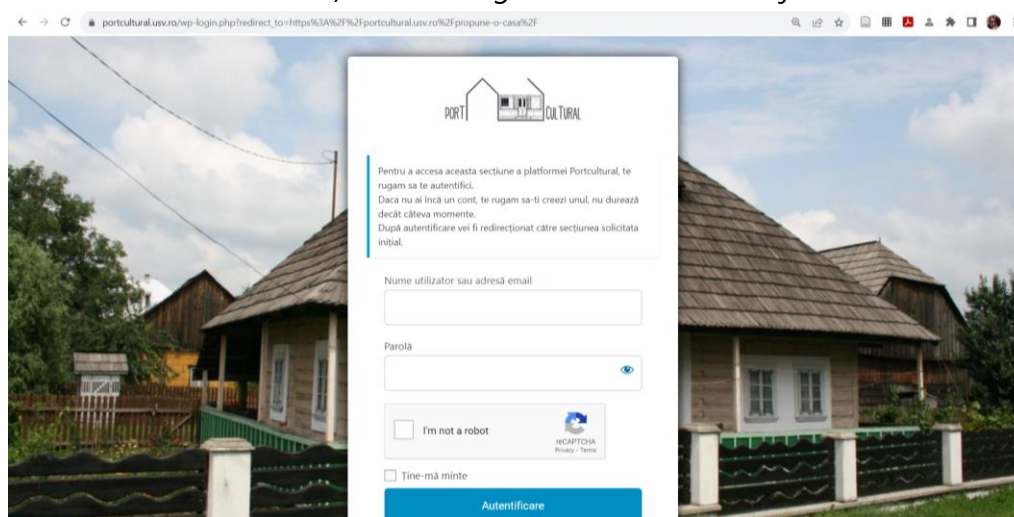
Digitalizarea datelor pe suport hartă se poate face fie cu ajutorul aplicației GIS (prin crearea unui chestionar asociat direct aplicației), cu preluarea / introducerea informațiilor pe o hartă digitală, fie prin folosirea hărții online ce a fost realizată prin proiectul PORT Cultural (www.portcultural.usv.ro).

Fiecare obiectiv poate fi introdus manual pe hartă, prin accesarea platformei <http://www.portcultural.usv.ro/> și accesarea secțiunii „PROPUNE O CASĂ”.

Etape:

1. Se accesează adresa web: <https://portcultural.usv.ro/>
2. Se accesează în meniul superior secțiunea „PROPUNE O CASĂ”: <https://portcultural.usv.ro/propune-o-casa/>. Această secțiune a website-ului poate fi vizualizată doar prin intermediul unui cont de utilizator. Pentru a vă crea un cont trebuie să accesați linkul *Înregistrare*, marcat mai jos.

3. Se completează formularul de înregistrare.
4. Se accesează linkul de la finalul mesajului de informare.
5. Se accesează, din nou, în meniul superior secțiunea *Propune o casă* <https://portcultural.usv.ro/propune-o-casa/> și se realizează autentificarea cu ajutorul datelor setate în procesul de înregistrare.

6. Se completează formularul de transmitere a propunerii, conform instrucțiunilor prezentate în dreptul fiecărui câmp din cadrul formularului.

Propune o casă

Pentru a accesa formularul de transmitere a propunerii dvs. va rugăm să vă autentificați cu ajutorul contului dvs. de utilizator, sau, dacă nu aveți un cont de utilizator, vă invităm să vă creați unul.

Parcurge secțiunile de mai jos și la final apasă butonul TRIMITE

Localizare

Zona etnografică *

Vă rugăm să bifați una din variantele predefinite.

- Câmpulung Moldovenesc
- Dorna
- Fălticeni
- Humor
- Rădăuți
- Siret
- Suceava
- Republica Moldova

Localitate *

Vă rugăm să completați denumirea localității în care se regăsește propunerea dvs.

Această formă de arhivare a informațiilor contribuie la constituirea unei baze de date pentru toată zona Bucovinei.

Desigur, există și alte modalități mai complexe, cum ar fi scanarea 3D cu tehnologie Matterport. Acest lucru presupune și accesarea spațiului interior. Punerea în practică poate fi dificilă, datorită costurilor asociate echipamentului. Dacă este posibil, puteți pentru unele obiective mai reprezentative să optați pentru această alternativă. Un exemplu pozitiv este site-ul www.muzeedelasat.ro, pe care puteți face o incursiune virtuală în muzee și colecții etnografice din satele din Moldova, Muntenia și Dobrogea.

Cuvânt de încheiere

Prezenta metodologie este un argument pentru păstrarea caselor tradiționale și transformarea armonioasă a peisajului cultural. Unul dintre printre primii ambasadori ai păstrării arhitecturii tradiționale, Mihai Camilar, afirma că „...modernizarea satului bucovinean a impus introducerea tot mai agresivă a noi elemente constructiv-decorative”, iar arhitectura locală tradițională este treptat abandonată prin ridicarea unor construcții noi, ridicole, cu o „cromatică vulgară”, realizate prin „tehnici mai rapide și ieftine, dar totodată ieftine și sub aspect estetic. (...) Numai adoptând, inovând, preluând planuri și volume într-o îmbinare fericită a tradiționalului cu modernul a utilului cu frumosul, conform cerințelor actuale și de viitor, numai așa arhitectura s-ar constitui ca o carte de vizită rețipărită pentru Bucovina”.

Bibliografie

- Camilar, M (2014). *Arhitectura populară bucovineană*. Centrul Cultural Bucovina.
- Chașovschi, C. (coord.) et al. (2013). *Satul bucovinean ca destinație turistică. Cum îl protejăm și promovăm?* Editura Universității Ștefan cel Mare, Suceava.
- Jugrin, R. U. (2021). *Patrimoniul cultural construit al părții de sud a Bucovinei. Excurs bibliografic*. Analele Bucovinei, XXVIII, 1 (56), pp. 259-280.
- Marianciuc, V. P. (2007). *Muzeul Satului Bucovinean*. Suceava: Accent Print.
- Mohr, C. e. (2018). *Metodologie de cercetare exploratorie "Casele tradiționale - parte integrantă a patrimoniului construit*. Rădăuți: Proiectul "PORT Cultural".

Resurse web:

- Asociația ADER Suceava: www.asociatia-ader.ro
- Proiectul „Salvează Satul Bucovinean”: www.satele-bucovinei.ro
- Proiectul „PORT Cultural”: <https://portcultural.usv.ro/rezultate-pc2/>
- Direcția Județeană pentru Patrimoniul Cultural Suceava: <http://culturasv.ro/monumente-istorice/>
- Institutul Național al Patrimoniului: <https://patrimoniul.ro/ro/articles/patrimoniul-construit>
- <http://monumente-etnografice.cimec.ro/aeretrn.htm>
- Ordinul Arhitecților din România: <https://oar.archi/buna-practica/ghiduri-de-arhitectura/>
- Ministerul Culturii: <http://www.cultura.ro/lista-monumentelor-istorice>
- <https://www.monitorulsv.ro/Pagina-de-carte/2014-06-07/Mihai-Camilar-Arhitectura-populara-bucovineana>

Resurse fotografice:

Arhiva fotografică și documentară a Muzeului Satului Bucovinean
Pedro Palamar

CUPRINS

Metodologie de valorificare și interpretare a patrimoniului natural, prin studiu în teren....	1
Introducere.....	1
Definirea noțiunii de patrimoniu natural	1
Resursele patrimoniului natural.....	2
Amenajarea turistică a spațiului geografic – infrastructura traseelor turistice	3
Simbolistica utilizată în marcarea traseelor turistice.....	4
Alte categorii de marcaje.....	7
Clasificarea traseelor turistice	8
Proiectarea, amenajarea și omologarea traseelor turistice.....	10
Metodologie și etape de lucru în crearea infrastructurii de poteci turistice.....	10
Traseele turistice tematice.....	18
Metodologie de monitorizare, de cercetare și inventariere a resurselor valoroase ale patrimoniului construit, cu ajutorul actorilor locali.....	25
Importanța prezentei metodologii.....	25
Peisajul construit – element valoros al patrimoniului local și resursă a turismului cultural în mediul rural.....	26
Patrimoniul construit din mediul rural.....	27
Elementele valoroase ale patrimoniului construit în mediul rural.....	30
Casa tradițională. Specificitatea dată de zonele etnografice ale Bucovinei.....	31
Zona Etnografică Rădăuți.....	33
Zona etnografică Humor	34
Zona etnografică Cîmpulung Moldovenesc.....	35
Zona etnografică Dorna.....	36
Structura gospodăriilor din Bucovina. Elemente componente și evoluție	37
Tehnici de inventariere a elementelor valoroase ale patrimoniului construit local.....	39
Instrucțiuni de realizare a documentării în teren, de consemnare a informațiilor, de documentare fotografică	43
Instrumente de cercetare și documentare	45
Arhivare pe platforme disponibile pentru regiunea Bucovina	52
Cuvânt de încheiere	53
Bibliografie.....	54

Autori:

Dinu Oprea (*Metodologie patrimoniul natural*)

Violeta Enea (*Metodologie patrimoniul construit*)

Colaboratori: Pascal Garnier, Carmen Chașovschi (CERC TOUR- CEntrul de Resurse și Cercetare în Turism – USV)

Editor: Asociația de Dezvoltare Economică și Regională – ADER Suceava

E-mail: adersuceava@gmail.com

www.asociatia-ader.ro

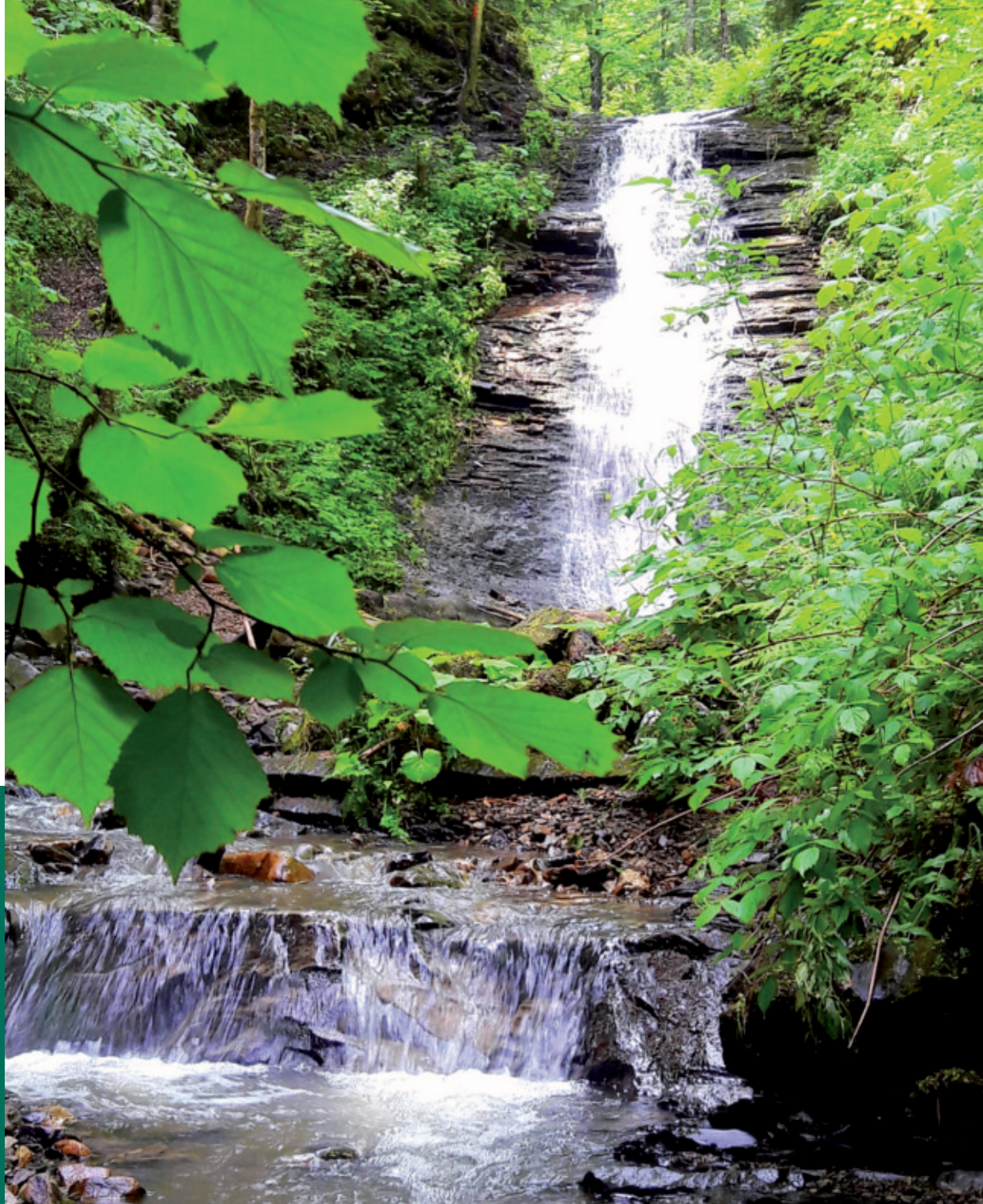
www.satele-bucovinei.ro

Facebook: @PACTpentruPatrimoniu

Material dezvoltat în cadrul proiectului „**Bucovina: Regenerare rurală prin implicarea comunității**”, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014-2020, Cod MySMIS2014+ 151477.

Data publicării: decembrie 2023.

Material gratuit.

Material dezvoltat în cadrul proiectului „Bucovina: Regenerare rurală prin implicarea comunității”. Proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014-2020, Cod MySMIS2014+ 151477.

Beneficiarul proiectului: Asociația de Dezvoltare Economică și Regională – ADER Suceava

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

www.asociatia-ader.ro

www.satele-bucovinei.ro